

© **DELOVNI ZVEZKI**
URADA ZA MAKROEKONOMSKE ANALIZE IN RAZVOJ

št. 6/letnik XI/2002

**Celovit pristop k razumevanju in
zajemanju mednarodne menjave
storitev**

dr. Metka STARE

Ljubljana, 2002

Izdajatelj:

Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj,
Gregorčičeva 27, 1000 Ljubljana.

Telefon: 01 478 10 12

Fax: 01 478 10 70

Elektronska pošta: gp.umar@gov.si

<http://www.sigov.si/zmar/publicis/dz.html>

Urednica zbirke: Ana TRŠELIČ SELAN

Tehnična urednica: Ema Bertina KOPITAR

Prevod povzetka: Marko GERMOVŠEK

Lektoriranje: Julijana ČUFER

Naslovnica, oblikovna zasnova: Sandi RADOVAN, Studio DVA

Distribucija: Simona ZRIM

Tisk: SOLOS, Ljubljana

Odgovorna oseba: dr. Janez ŠUŠTERŠIČ, direktor

Naklada: 200 izvodov

Pisna naročila za zbirko ali posamezno publikacijo sprejemamo na naslov izdajatelja.

Ključne besede: mednarodna menjava storitev, opredelitve, statistično zajemanje, Priročnik o statistiki mednarodne menjave storitev, Slovenija.

Kazalo

Povzetek/Summary	5
1. Uvod	9
2. Opredelitev mednarodne menjave storitev	11
2.1. Ožja (tradicionalna) opredelitev mednarodne menjave storitev	11
2.2. Široka opredelitev mednarodne menjave storitev	12
2.3. Druge razsežnosti mednarodne menjave storitev	14
3. Statistično zajemanje mednarodne menjave storitev	17
3.1. Tradicionalni viri zajemanja podatkov in njihove pomanjkljivosti	17
3.1.1. Stanje v Sloveniji glede podatkov o mednarodni menjavi storitev	19
3.2. Novi pristopi pri zajemanju podatkov o mednarodni menjavi storitev	20
3.2.1. Osnovne značilnosti Priročnika o statistiki mednarodne menjave storitev	20
3.2.2. Implementacija Priročnika	21
4. Korak k celovitejšemu zajemanju slovenske menjave storitev v obdobju 1996–2001	24
4.1. Menjava storitev na podlagi plačilnobilančnih podatkov	24
4.1.1. Osnovni trendi in značilnosti	24
4.1.2. Struktura storitvene menjave	26
4.2. Poskus ovrednotenja slovenske menjave storitev na podlagi prodaj podružnic	28
4.2.1. Metodološka pojasnila	29
4.3. Primerjava slovenskega uvoza storitev in nakupov storitev od tujih podružnic	30
5. Zaključne ugotovitve	32
Priloga 1:	
Poenostavljeni pristop za ovrednotenje podatkov o štirih načinih menjave storitev po GATS	34
Podatkovna priloga	35
Literatura in viri	40

Seznam kratic

BDP	Bruto domači proizvod
BMP5	Balance of Payment Manual, 5 th edition (Priročnik za plačilno bilanco-5. izdaja)
CPC	Central Product Classification (Centralna klasifikacija proizvodov)
EBOPS	Extended Balance of Payments Services (razširjena plačilna bilanca za storitve)
EUROSTAT	Evropski statistični urad
FATS	Foreign Affiliates Trade in Services (menjava storitev prek tujih podružnic)
GATS	General Agreement on Trade in Services (Splošni sporazum o trgovini s storitvami)
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade (Splošni sporazum o carinah in trgovini)
ICFA	ISIC Categories for Foreign Affiliates (ISIC kategorije za tuje podružnice)
ISIC	International Standard Industrial Classification (Standardna mednarodna industrijska klasifikacija)
MSITS	Manual on Statistics of International Trade in Services (Priročnik o statistiki mednarodne menjave storitev)
NACE Rev.1	Nomenclature générale des activités économiques dans le Communautés européennes
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj)
SKD	Standardna klasifikacija dejavnosti
SNA	System of National Accounts (Sistem nacionalnih računov)
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development (Konferenca Združenih narodov za trgovino in razvoj)
UNSO	United Nations Statistical Office (Urad Združenih narodov za statistiko)
WTO	World Trade Organisation (Svetovna trgovinska organizacija)

Povzetek

Značilnost sodobnih gospodarstev je prevladujoča vloga storitev v ustvarjanju dodane vrednosti in zaposlenosti. Hkrati se storitve kot vmesni proizvodi vključujejo v druge dejavnosti in s prenosom znanja, inovacij in z uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije pomembno vplivajo na kakovost in učinkovitost celotnega gospodarstva. Procesi globalizacije in internacionalizacije poslovanja podjetij, deregulacija storitvenih dejavnosti in postopna liberalizacija ovir v mednarodni menjavi storitev vplivajo tudi na krepitev vloge storitev v mednarodni menjavi. Vendar pa tradicionalni kazalci vključenosti storitev v mednarodno menjavo v preteklem desetletju ne kažejo tendenc povečevanja vloge storitev v mednarodni menjavi, v Sloveniji pa je prisotno celo zniževanje deleža storitev v skupni menjavi blaga in storitev. Kako pojasniti omenjena nasprotja in divergentna gibanja storitev v nacionalnih gospodarstvih in v mednarodni menjavi?

Odgovor na zastavljena vprašanja je potrebno iskati predvsem v bolj celovitem pristopu k razumevanju, opredelitvi in statističnem zajemanju mednarodne menjave storitev, čeprav so zgoraj omenjene tendence tudi posledica nekaterih posebnih značilnosti storitev v primerjavi z blagom (npr. nezmožnost skladiščenja), metodološko-konceptualnih razlik v vrednotenju bruto domačega proizvoda in mednarodne menjave ter vse večje integracije storitvene in industrijske proizvodnje, ki ima za posledico naraščanje posredne menjave storitev oziroma storitvene vsebine blagovne menjave.

Mednarodna menjava storitev je najpogosteje opredeljena tradicionalno kot menjava nefaktorskih storitev med rezidenti in nerezidenti. Na podlagi te (ožje) definicije je Mednarodni denarni sklad leta 1993 v menjavo storitev uvrstil 11 glavnih skupin storitev, za katere države zbirajo podatke v plačilni bilanci in ki ne glede na pomanjkljivosti predstavlja edini primerljivi vir podatkov o mednarodni menjavi storitev med državami.

Sredi devedesetih let je bila v okviru pogajanj o liberalizaciji mednarodne menjave storitev in vzpostavitve Slošnega sporazuma o trgovini s storitvami (GATS) sprejeta širša opredelitev mednarodne menjave storitev, ki presega tradicionalno, plačilnobilančno pojmovanje mednarodne menjave storitev in ga dopolnjuje z mednarodno menjavo storitev med ekonomskimi subjekti na osnovi njihovega lastništva in ne samo lokacije. Sedanji način zbiranja podatkov o mednarodni menjavi storitev ne omogoča beleženja mednarodne menjave storitev v skladu s širšo opredelitvijo. Upoštevajoč to pomanjkljivost je šest mednarodnih organizacij pripravilo Priročnik o statistiki mednarodne menjave storitev, ki predstavlja nov, mednarodno dogovorjeni standard in smernice za pripravo statistik o široko opredeljeni mednarodni menjavi storitev. Priročnik poleg izboljšav pri zajemanju mednarodne menjave storitev med rezidenti in nerezidenti uvaja beleženje podatkov o dejavnostih tujih podružnic v domačem gospodarstvu in o dejavnostih podružnic domačih podjetij na tujih trgih. Pri tem uvaja kombiniranje različnih virov in kazalcev za statistično beleženje mednarodne menjave storitev. Zbiranje podatkov na novih podlagah je dolgoročni cilj, njegovo uresničevanje pa bo prispevalo k bolj celovitemu zajemanju mednarodne menjave storitev. Zaenkrat le nekaj razvitih držav zbira podatke tudi o prodaji storitev prek podružnic.

Slovenska menjava storitev se je v drugi polovici devetdesetih let povečevala počasneje od menjave blaga, kar se je odrazilo v padanju deleža storitev v skupnem izvozu in skupnem uvozu. Vendar pa so to podatki na podlagi tradicionalne

plačilnobilančne opredelitve in osvetljujejo samo eno razsežnost mednarodne menjave storitev. Čeprav tuje neposredne naložbe v Sloveniji še ne zavzemajo takšno vlogo kot v večini srednjeevropskih držav, pa je ocena vrednosti nakupov storitev od podružnic v tuji večinski lasti na slovenskem trgu pokazala, da nakupi storitev od podružnic naraščajo dosti hitreje od uvoza storitev. To potrjuje nujnost upoštevanja in zajemanja širše opredeljene mednarodne menjave storitev tudi na primeru Slovenije, kar bo zahtevalo zagotavljanje dodatnih podatkovnih podlag zlasti za zajemanje prodaj storitev prek podružnic v tujini. Za celovitejše razumevanje vloge storitev v mednarodni menjavi pa je potrebno poleg široko opredeljene mednarodne menjave storitev upoštevati tudi druge razsežnosti internacionalizacije storitev, ki se odražajo skozi nelastniške povezave med podjetji in skozi povečano storitveno vsebino blagovne menjave.

Summary

Modern economies are characterised by the prevailing role played by services in value added and employment. Services are also integrated into other activities as intermediate products and have a significant impact on the quality and efficiency of the economy as a whole through the transfer of know-how and innovation and the use of information and communication technologies. The role of services in international trade is being strengthened by the processes of globalisation and internationalisation of business operations, deregulation of services, and the gradual lifting of barriers to international trade in services. However, the traditional indicators of international trade in services reveal no such tendency in the last decade, while Slovenia has even witnessed the shrinking share of services in total international trade in goods and services. How can we explain these discrepancies and divergent movements in services in national economies and international trade?

The answer should be provided by a holistic understanding of international trade in services, its improved definition and statistical coverage. It should be noted, however, that the tendencies mentioned above are also the result of some specific features of services compared to goods (e.g. non-storability), the methodological and conceptual differences in measuring gross domestic product and international trade, and the increasing integration of service and industrial production resulting in growing indirect trade in services, i.e. a higher service content of trade in goods.

The international trade in services is most frequently defined in a traditional way as the exchange of non-factor services between residents and non-residents. On the basis of this (narrow) definition, in 1993 the International Monetary Fund drew up a list of eleven main groups of services that enter international trade; countries collect data on trade in these services in their balance of payments and they are, regardless of the shortcomings, the main comparable source of data on international trade in services.

In the mid-nineties, a broader definition of international trade in services was adopted within the framework of negotiations to liberalise trade in services and the establishment of the General Agreement on Trade in Services (GATS). This definition goes beyond the traditional, balance-of-payments concept of international trade in services, and complements it with international trade in services between economic entities based on their ownership and not only on their location. The existing method of collecting data does not allow international trade in services to be covered on the basis of this new broader definition. Following these shortcomings, six international organisations prepared a Manual on Statistics of International Trade in Services which provides new, internationally agreed standards and guidelines for the compilation of statistics on international trade in services in a broad sense. In addition to improvements in the coverage of international trade in services between residents and non-residents, the Manual introduces the collection of data on the activities of foreign affiliates in the national economy and the activities of affiliates of domestic enterprises in foreign markets. The Manual thereby introduces a combination of different sources and indicators to statistically cover international trade in services. The long-term goal is to collect data on the basis of the new criteria, and the attainment of this goal should be reflected in a more comprehensive coverage of international trade in services. Currently, only a few advanced countries collect statistics on foreign affiliate trade in services.

In the second half of the nineties, Slovenia's trade in services rose more slowly than its trade in goods, leading to a fall in the share of services in total exports and imports. However, these figures only reflect the traditional definition of trade in services and therefore merely explain one aspect of international trade in services. Even though foreign direct investment has a less important role in Slovenia than in most Central European countries, the estimated value of services purchased from majority-owned foreign affiliates operating in the Slovenian market shows that these purchases rose much faster than imports of services. This supports the need to take into account and collect data on trade in services in a broad sense for Slovenia as well. This will require the provision of new databases, especially those that include data on the supply of services through affiliates abroad. In order to obtain a holistic understanding of services in international trade, we should consider not only trade in services in the broad sense, but also other aspects of internationalisation of services reflected through non-ownership linkages between enterprises and the growing service content of merchandise trade.

1. Uvod

Ob vse pomembnejšem in prevladujočem mestu storitev v ustvarjanju dodane vrednosti in zaposlenosti (v razvitejših gospodarstvih zavzemajo med dvema tretjinama in tremi četrtinami BDP) ostaja delež storitev v skupni mednarodni menjavi blaga in storitev skromen in po letu 1993 stagnira na okoli 20 odstotkih. Kako pojasniti različne tendence v vlogi storitev v nacionalnih gospodarstvih in v mednarodni menjavi?

Omenjeni paradoks je posledica različnih dejavnikov, ki izvirajo iz posebnih značilnosti storitev v primerjavi z blagom, iz večje reguliranosti storitvenih dejavnosti, ki se odražajo v večjih ovirah v mednarodni menjavi storitev kot v menjavi blaga, iz konceptualnih razlik v merjenju BDP in mednarodne menjave. Poleg tega obstajajo še drugi razlogi, ki izvirajo iz tradicionalnega pojmovanja menjave storitev in iz tehnoloških sprememb v načinu in organiziranju procesa proizvodnje. Razumevanje mednarodne menjave storitev je bilo v preteklosti obremenjeno predvsem z zaznavanjem storitev kot kategorije, ki le v poredko vstopa v mednarodno menjavo (non-tradables). Z razvojem in predvsem s tehnološkim napredkom se je takšno razumevanje začelo postopoma spreminjati, kljub temu pa spremembe v merjenju mednarodne menjave storitev niso sledile dejanskim razmeram in vse večji internacionalizaciji storitev.

Zlasti ob vključitvi storitev v Urugvajski krog multilateralnih pogajanj o znižanju ovir v mednarodni menjavi in posledični vzpostavitvi Splošnega sporazuma o trgovini s storitvami (GATS) v letu 1994 je postalo očitno, da so storitve v mednarodni menjavi pomembnejše, kot je bilo priznано dotlej in izmerjeno s konvencionalnimi kazalci mednarodne menjave storitev. Razkorak med statistično zabeleženo mednarodno menjavo storitev in dejansko vključenostjo storitev v mednarodno menjavo se še pogloblja zaradi vse intenzivnejšega prepletanja in medsebojne odvisnosti industrijske in storitvene proizvodnje zaradi tehnološkega napredka, uvajanja informacijsko-komunikacijske tehnologije in internacionalizacije poslovanja ekonomskih subjektov. Ob tem postaja meja med proizvodi in storitvami vse bolj zabrisana, vse večji del inputov v proizvodnji blaga in storitev pa predstavljajo storitve. Nekatere storitve zaradi svojih lastnosti (neoprijemljivost, nezmožnost skladiščenja, nujnost hkratne prisotnosti ponudnika in porabnika storitve) vstopajo v menjavo drugače kot proizvodi, zato se njihova udeležba v mednarodni menjavi ne odraža prek tradicionalnih plačilnobilančnih kazalcev menjave. To povzroča težave tako s konceptualno-metodološkega vidika pri opredeljevanju mednarodne menjave storitev kot z vidika zajemanja podatkov o prodajah storitev, ki so posledica neposrednih naložb v tujini.

Povečanje vloge storitev v nacionalnih gospodarstvih, intenzivno povezovanje storitvene in industrijske proizvodnje ter širitev načinov mednarodne menjave storitev v zadnjih 20-25 letih zahtevajo prevrednotenje nekaterih tradicionalnih pogledov na opredelitev in statistično zajemanje mednarodne menjave. Osnovni namen delovnega zvezka je prav v tem, kar naj bi hkrati pripomoglo k pojasnjevanju uvodoma omenjenega paradoksa.

Najprej predstavljamo osnovne značilnosti, povezane z ožjim in širšim konceptom pri opredeljevanju mednarodne menjave storitev, in vključujemo dodatne razsežnosti celovitejšega pristopa k razumevanju internacionalizacije. Tretje poglavje prikazuje evolucijo statističnega zajemanja mednarodne menjave storitev, ki je pripeljala do priprave novega mednarodnega standarda za širše zajemanje mednarodne menjave

Kljub povečani vlogi storitev v nacionalnih gospodarstvih, delež storitev v mednarodni menjavi po letu 1993 stagnira na okoli 20 odstotkih. Samo celovito upoštevanje različnih razsežnosti mednarodne menjave storitev pojasnjuje omenjeni paradoks

storitev. Priročnik o statistiki mednarodne menjave storitev, ki je plod skupnega dela šestih mednarodnih organizacij, predstavlja v primerjavi z dosedanjimi načini korenit preskok v pojmovanju in zajemanju mednarodne menjave storitev. Predstavljamo njegove osnovne značilnosti, še posebej tiste, ki zadevajo vzpostavljanje novih podatkovnih podlag za širše opredeljeno mednarodno menjavo storitev.

Drugi del zvezka (četrto poglavje) se ukvarja s slovensko menjavo storitev v obdobju 1996-2001, in sicer najprej na podlagi plačilnobilančnih podatkov oziroma ožje opredeljene menjave storitev. Pri tem se osredotočamo na analizo glavnih značilnosti slovenske menjave storitev tako glede dinamike in strukture v primerjavi z nekaterimi srednjeevropskimi državami in državami EU. V nadaljevanju poskušam ovrednotiti nekatere elemente širše opredeljene mednarodne menjave storitev za Slovenijo na podlagi podatkov o prodajah storitev prek tujih podružnic na domačem trgu. V zaključku so podajane glavne ugotovitve, ki zadevajo celovito razumevanje in merjenje mednarodne menjave storitev.

2. Opredelitev mednarodne menjave storitev

Krepitev pomena storitev v nacionalnih gospodarstvih je posledica več dejavnikov: tehnološkega razvoja, naraščanja dohodka in spreminjanja potreb potrošnikov, rasti vladnega povpraševanja po storitvah (povečanja vloge države v zagotavljanju blaginje) in v zadnjem času zlasti uvajanja informacijsko-komunikacijske tehnologije. Posledica teh gibanj je bilo naraščanje obsega in rasti mednarodne menjave storitev, ki je bilo zlasti v osemdesetih in začetku devedesetih let prejšnjega stoletja hitrejše od rasti mednarodne menjave blaga.

Zaradi raznolikosti storitev je način njihovega vključevanja v mednarodno menjavo različen, prav tako kot funkcija, ki jo pri tem opravljajo. Storitve se lahko v menjavo vključujejo kot končni proizvod in predmet neposredne menjave (npr. finančne storitve, turizem), kot input v proizvodnji blaga in so vsebovane v posredni menjavi (npr. storitve razvoja, ki so vključene v menjavi zdravil), lahko pa opravljajo komplementarno funkcijo v menjavi proizvodov (npr. transport) ali storitev (npr. telekomunikacijske storitve). V vseh omenjenih primerih gre za menjavo storitev med rezidenti različnih ekonomskih prostorov. Mnoge storitve pa zahtevajo hkratno prisotnost ponudnika in porabnika, da bi lahko sploh prišlo do menjave, zato se kot način menjave vse bolj uveljavlja prodaja storitev v tujini prek pogodbenih povezav (partnerstva, franšize) ali prek podružnic v tujini, kar pomeni transakcije med rezidenti istega ekonomskega prostora. Po drugi strani odpira uvajanje elektronskega poslovanja dodatne možnosti za mednarodno menjavo tistih storitev, ki temeljijo na znanju in informacijah in se jih da spraviti v digitalno obliko. Raznolikost načinov mednarodne menjave storitev in spreminjanje relativnega pomena teh načinov pod vplivom tehnoloških, organizacijskih in regulativnih sprememb zahtevajo natančnejšo opredelitev pojma mednarodna menjava storitev.

2.1. Ožja (tradicionalna) opredelitev mednarodne menjave storitev

Dolgo je prevladovalo mnenje, da storitve niso pomembne v mednarodni menjavi, zato opredeljevanju tega pojma niso posvečali posebne pozornosti. Takšno mnenje je izhajalo iz same narave in posebnih lastnosti storitev: ker so storitve neoprijemljive in se jih ne da shraniti, z njimi tudi ni možno trgovati (Hill, 1977: 319); večina storitev zahteva istočasno prisotnost proizvajalca in porabnika, zato so možnosti menjave med strankami iz različnih držav omejene; storitve so pretežno nestandardizirane, kar ob asimetriji informacij o njihovi kakovosti otežuje menjavo med rezidenti različnih držav (Cuadrado-Roura et al, 2002: 10). Opredelitve mednarodne menjave storitev, ki so se opirale na posebne lastnosti storitev, so zavirale popolnejše ovrednotenje vseh sestavin mednarodne menjave storitev (Ruane, 1993: 111). Od tod je izvirala tudi zgodovinska zaznava storitev kot non-tradables¹.

Mednarodna menjava storitev je najpogostejše opredeljena kot nevidna menjava nefaktorskih storitev med ekonomskimi subjekti iz različnih ekonomskih prostorov oziroma kot *menjava med rezidenti in nerezidenti*. To je *ožja (tradicionalna) ali plačilnobilančna opredelitev* mednarodne menjave storitev. Velik napredek v smeri natančnejše opredelitve pojma mednarodna menjava storitev je bil dosežen v drugi polovici osemdesetih let, vzpodbudile pa so ga priprave na pogajanja o

Značilnosti posameznih storitev opredeljujejo način njihovega vključevanja v mednarodno menjavo

Najpogostejša opredelitev menjave storitev: menjava med rezidenti in nerezidenti

¹ Dodatno je k takšnemu zaznavanju prispevalo dejstvo, da se je razprava o storitvah v preteklosti začela z obravnavo samo nekaterih storitev (npr. osebne storitve), ki so se opravljale lokalno, in so se njihove lastnosti sploševale tudi na ostale storitve.

GATS razširja opredelitev mednarodne menjave storitev - kriterij ni samo lokacija ekonomskih subjektov pač pa tudi njihovo lastništvo

GATS-štiri načini mednarodne menjave storitev

liberalizaciji mednarodne menjave storitev v okviru Urugvajskega kroga multilateralnih pogajanj. Sampson in Snape (1985: 172-73) sta namesto opredelitve oblikovala prvo klasifikacijo mednarodne menjave storitev in kot temeljno merilo zanjo izbrala lokacijo, na kateri se storitev opravi. Tako razlikujeta:

- ï čezmejne transakcije, pri katerih ne pride do gibanja proizvodnih dejavnikov ali porabnikov storitev (pri t.i. ločljivih storitvah, ki prestopajo mejo);
- ï transakcije, ki so posledica začasnega gibanja proizvodnih dejavnikov;
- ï transakcije, pri katerih se giblje porabnik storitve;
- ï transakcije, kjer se gibljejo proizvodni dejavniki in porabniki storitev.

Zgornja razvrstitev je predstavljala konceptualno podlago za opredelitev mednarodne menjave storitev v okviru Splošnega sporazuma o trgovini s storitvami (General Agreement on Trade in Services-GATS).

2.2. Široka opredelitev mednarodne menjave storitev

Kljub natančnejši opredelitvi transakcij, ki predstavljajo mednarodno menjavo storitev, ostaja zgornja opredelitev pri konceptu menjave med rezidenti in nerezidenti in vključuje samo začasno gibanje proizvodnih dejavnikov. Prav to sta bistveni razliki, ki ločita Sampson-Snapovo opredelitev od opredelitve, ki je bila sprejeta v okviru GATS (GATS, 1994: 4). Slednja presega tradicionalno, plačilnobilančno pojmovanje mednarodne menjave storitev in ga dopolnjuje oziroma razširi z *mednarodno menjavo storitev med ekonomskimi subjekti na osnovi njihovega lastništva in ne samo lokacije ter uvede trajno gibanje proizvodnih dejavnikov* (Stare, 1999: 52). Na tej podlagi v mednarodno menjavo storitev vključi tudi lokalne prodaje podružnic tujih podjetij, ki po običajnih plačilnobilančnih merilih (ožja opredelitev) ne štejejo v tokove mednarodne menjave, saj ne vključujejo subjektov različnih držav.

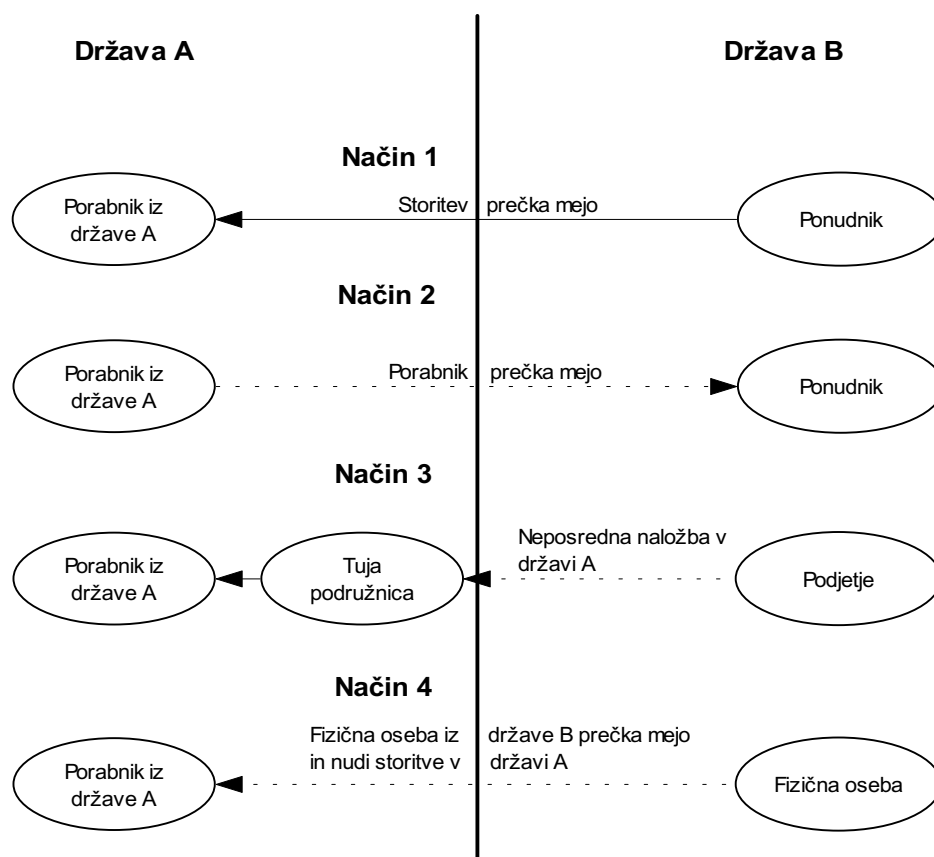
Takšna široka opredelitev je lahko zaradi kombiniranja kriterijev in konceptov vprašljiva, vendar pa je z vidika dejanskih tokov in vse večje internacionalizacije gospodarstev nujna. Čeprav znaša delež storitev v celotnem svetovnem izvozu okoli 20 odstotkov in ne kaže, da se bo znatno povečal (Daniels, 2000: 6), zavzemajo tuje neposredne naložbe v storitvene dejavnosti 60-65 odstotkov skupnih letnih tokov (World Investment Report, 2000), kar bo v prihodnje generiralo še hitrejšo rast prodaj storitev prek tujih podružnic. Če je bilo pojmovanja mednarodne menjave samo na podlagi lokacije ekonomskih subjektov zadovoljivo v preteklosti, ko so bili proizvodni dejavniki dosti manj gibljivi, to danes ne zadošča. Mednarodna menjava in mednarodna proizvodnja se vse bolj prepletata, zato je potrebno upoštevati obe, da bi dobili realnejšo sliko o tem, kako se posamezne kategorije (blago ali storitve) vključujejo v mednarodno menjavo. Pri storitvah je to še toliko pomembnejše, saj mnoge zahtevajo hkratno prisotnost proizvajalca in porabnika in je prodaja storitev prek vzpostavitve na tujih trgih edina možnost za mednarodno menjavo. Na podlagi navedenih dejavnikov GATS opredeljuje, da se mednarodna menjava storitev opravlja na štiri načine:

- 1) z ozemlja ene članice na ozemlje drugih članic;
- 2) na ozemlju ene članice uporabniku storitev iz drugih članic;
- 3) s poslovno navzočnostjo ponudnika storitev iz ene članice na ozemlju drugih članic;

- 4) z navzočnostjo fizičnih oseb iz ene članice kot ponudnikov storitev na ozemlju drugih članic.

Za te štiri načine se pogosteje uporabljajo izrazi “način 1” ali čezmejna menjava storitev (npr. menjava transportnih, informacijskih, poslovnih in finančnih storitev); “način 2” ali poraba storitev v tujini (npr. turizem, izobraževanje, zdravljenje); “način 3” ali komercialna prisotnost na trgu (npr. prodaja zavarovalniških, marketinških ali distribucijskih storitev prek podružnice) in “način 4” ali prisotnost fizičnih oseb na trgu² (npr. svetovalne ali arhitekturne storitve). Slika 1 ponazarja omenjene načine.

Slika 1: Načini ponudbe storitev po GATS

Vir: Manual on Statistics on International Trade in Services, 2001.

Pri nekaterih storitvah je možen samo en način menjave, pri drugih storitvah se načini lahko dopolnjujejo in kombinirajo³. Uporaba interneta in uvajanje elektronskega poslovanja dodatno razširjajo možnosti kombiniranja različnih načinov mednarodne menjave storitev.

Široka opredelitev mednarodne menjave storitev je s stališča sodobnih gibanj vsekakor potrebna in kaže na nove načine mednarodne menjave storitev, v kateri

Nekatere storitve se v mednarodno menjavo vključujejo na več načinov, ki se medsebojno dopolnjujejo

² Pri tem je potrebno opozoriti, da GATS iz tega načina izključuje storitve delavcev na začasnem delu v tujini, ki so tam zaposleni več kot eno leto. Zlasti države v razvoju so v Urugvajskem krogu pogajanj opozarjale, da bi moralo biti obravnavanje vseh proizvodnih dejavnikov simetrično, saj se tudi kapital z neposrednimi naložbami v tujini angažira za več let.

³ Nekatere storitve se lahko v mednarodno menjavo vključujejo preko vseh štirih načinov: npr. izobraževalne storitve so lahko predmet čezmejne menjave (npr. učenje na daljavo), lahko se porabijo v tujini (npr. študij na tuji univerzi), lahko se prodajo prek podružnice v tujini (npr. vzpostavitev izobraževalne ustanove v tujini) ali prek prisotnosti fizične osebe (npr. gostujoči profesor).

*Nujnost
hkratne
prisotnosti
ponudnika in
potrošnika
storitve
zahteva
prodajo
mnogih storitev
prek
podružnic v
tujini*

*Z uvajanjem
sodobne
tehnologije se
krepi menjava
storitev prek
elektronskega
načina
poslovanja*

zavzemajo prodaje storitev v povezavi z gibanjem kapitala oziroma tujimi neposrednimi naložbami vse vidnejšo vlogo zaradi pomena hkratne prisotnosti ponudnika in potrošnika pri opravljanju nekaterih storitev⁴. Prav slednja lastnost je ob bolj sproščeni zakonodaji o mednarodnem pretoku kapitala vplivala na to, da se mednarodna menjava storitev v veliki meri opravlja z neposredno prisotnostjo tujih ponudnikov storitev na domačih trgih. Ker je pri nekaterih storitvah to edini možni način menjave, se storitvena podjetja pri prodoru na tuje trge takoj soočijo z najzahtevnejšim načinom mednarodnega sodelovanja. Pri industrijski proizvodnji je proces internacionalizacije podjetij bolj linearen in postopen (npr. najprej izvoz proizvodov, potem licenciranje in druge oblike pogodbenega sodelovanja in šele na koncu proizvodnja v tujini). Po drugi strani sodobna informacijsko-komunikacijska tehnologija in Internet povečujejo možnosti za vključevanje tistih storitev v čezmejno menjavo, ki temeljijo na informacijah (Miles, 1993: 668) in ne zahtevajo neposrednega stika. Čeprav se tako zmanjšuje potreba po neposrednem stiku med prodajalcem in kupcem, ostaja le-ta za mnoge storitve bistvenega pomena.

V mednarodni menjavi storitev je zaznati dve pomembni tendenci. Na eni strani sodobni razvoj teži k široki uporabi storitev na osnovi informacijsko-komunikacijske tehnologije in omogoča poslovanje na daljavo z informacijsko intenzivnimi storitvami, na drugi strani pa pospešena internacionalizacija gospodarstev in globalizacija proizvodnje spodbujata prisotnost ponudnikov storitev na tujih trgih oziroma blizu kupcev, ki se odraža tudi s hitrim povečevanjem združitvev in prevzemov storitvenih podjetij iz različnih držav (Rubalcaba- Bermejo, Cuadrado-Roura, 2002: 84). Pri nekaterih storitvah je možen samo en način menjave, pri drugih storitvah se načini lahko dopolnjujejo, kombinirajo in drug drugega krepijo. Tako se npr. z naraščanjem neposrednih tujih naložb povečuje menjava prek elektronskih omrežij (telekomunikacijske, informacijske, tehnične in svetovalne storitve) ter prek fizičnih oseb, ki nudijo storitve tudi v podružnicah v tujini. Za zdaj je težko napovedati, katera od omenjenih tendenc v menjavi storitev bo prevladala. Vsekakor bo potrebno upoštevati obe, saj bosta krepili širše opredeljeno mednarodno menjavo storitev.

Žal se široka opredelitev mednarodne menjave, ki zajema štiri načine menjave in je bila pripravljena za pogajanja o liberalizaciji mednarodne menjave storitev v okviru Urugvajskega kroga, ne ujema z obstoječim načinom zbiranja podatkov o mednarodni menjavi storitev, kar otežuje njeno uporabo v analitične namene. Ta pomanjkljivost hkrati povzroča velike težave pri ocenjevanju učinkov liberalizacije mednarodne menjave storitev na podlagi GATS, saj so države, ki so sodelovale v pogajanjih, svoje obveze za sprostitev mednarodne menjave storitev predstavile za vsakega od štirih načinov menjave. Pomemben korak za reševanje omenjenih težav predstavlja prvi Priročnik o statistiki mednarodne menjave storitev (glej poglavje 3.2).

2.3. Druge razsežnosti mednarodne menjave storitev

Široka opredelitev mednarodne menjave storitev bo v prihodnosti podlaga za zbiranje popolnejših podatkov o mednarodni menjavi storitev. Za celovitejše razumevanje vloge storitev v mednarodni menjavi in za pojasnitev uvodoma omenjenega paradoksa pa je potrebno osvetliti še nekatere konceptualno-metodološke razlike in druge razsežnosti vključevanja storitev v mednarodno menjavo, ki zadevajo razkorak v deležu storitev v BDP in v mednarodni menjavi:

⁴ Posamezne storitve so tako občutljive na značilnosti trga (kultura, socialne dimenzije), da je prisotnost ponudnika na trgu nujna, tudi če bi lahko storitev zagotovili s čezmejno menjavo (npr. oglaševanje). Poleg tega neposredni stik med proizvajalcem in kupcem storitve prispeva h kakovosti opravljene storitve, za proizvajalca pa postane več vredna, saj mu kupec da povratne informacije. To velja zlasti za dolgoročneje odnose med proizvajalci in kupci storitev.

a) Ob dejstvu, da zavzemajo storitve 60-75% BDP v razvitih državah, je potrebno poudariti, da velik del teh storitev odpade na osebne in netržne storitve (javna uprava, šolstvo, zdravstvo), ki se pretežno opravljajo lokalno, zato bi bilo boljše primerjati delež tržnih storitev v BDP z deležem storitev v mednarodni menjavi. Tako bi se omenjeni razkorak znižal.

b) V izračunu BDP se blago in storitve vrednotijo na podlagi neto oziroma dodane vrednosti v procesu proizvodnje, plačilnobilančne statistike pa zajemajo bruto vrednost proizvodov in storitev, ki so predmet mednarodne menjave (inputi + dodana vrednost). Z ozirom na dejstvo, da je v enoti storitev v poprečju več dodane vrednosti kot v enoti blaga (Stare, 1999: 153), je mogoče nesorazmerje med deležem storitev v BDP in v mednarodni menjavi v določeni meri pojasniti z razlikami v metodologiji zajemanja BDP oziroma mednarodne menjave.

c) Zaradi medsebojne povezanosti in prepletenosti industrijske in storitvene proizvodnje vse več storitev vstopa v mednarodno menjavo posredno prek mednarodne menjave blaga. Čeprav je ta del storitvene menjave neviden (ne beležijo ga nobene statistike, saj gre za analitično kategorijo), v veliki meri opredeljuje celotno izvozno konkurenčnost države (Stare, 2000: 24-27). Glede na tehnološki napredek, vse večjo vlogo znanja in uvajanje informacijsko-komunikacijske tehnologije v vse proizvodne procese je pričakovati, da se bo tudi v prihodnje povečevala storitvena intenzivnost proizvodnje in zato tudi *posredna menjava storitev*. V proizvodnji različnih proizvodov so materialni proizvodni stroški vse manj pomembni, krepi pa se storitvena vsebina industrijske proizvodnje. Med temi storitvami so še posebej pomembne tiste, ki ključno opredeljujejo konkurenčnost proizvodov na svetovnem trgu (npr. razvoj in raziskave, oblikovanje, trženje). Z vstopom teh proizvodov v mednarodno menjavo postane njihova celotna vrednost, torej tudi tista, ki jo dodajo storitve, izvoz oziroma uvoz proizvodov, storitve, ki jih vsebujejo proizvodi, pa niso zajete posebej. Delež storitev, utelešenih v proizvodih, narašča in mednarodna

Posredna menjava storitev narašča zaradi vse večje storitvene vsebine industrijske proizvodnje

Slika 2: Internacionalizacija storitev

Internacionalizacija storitev zajema širšo opredelitev mednarodne menjave storitev in druge razsežnosti mednarodne menjave storitev

menjava blaga vse bolj zajema tudi posredno menjavo storitev. To je hkrati dodatni razlog, da je dejanska vrednost mednarodne menjave storitev, merjena s tradicionalnimi kazalci, podcenjena (Evers et al., 1993: 171).

Zaradi vseh omenjenih razsežnosti mednarodne menjave storitev bi bilo po mnenju nekaterih analitikov bolje proučevati *storitve v mednarodni menjavi kot mednarodno menjavo storitev* (Rugman, 1987: 662). Tudi internacionalizacija storitev, ki jo poenostavljeno ponazarjamo s Sliko 2 zajema poleg široko opredeljene menjave storitev tudi prodajo storitev, ki poteka prek manjšinskih lastniških povezav ter nelastniških povezav (licence in franšize) in menjavo storitev, ki je posredno vsebovana v menjavi blaga. Ob tem velja poudariti, da bi statistično zajemanje vseh razsežnosti internacionalizacije storitev predstavljalo velik problem. V naslednjem poglavju se zato ukvarjamo z razvojem statističnih pristopov pri zajemanju in merjenju široko opredeljene mednarodne menjave storitev.

3. Statistično zajemanje mednarodne menjave storitev

Analiza mednarodne menjave storitev posamezne države in mednarodne primerjave menjave storitev med državami temeljijo na primerljivih podatkih, ki izhajajo iz poenotenih definicij osnovnih parametrov in metodoloških izhodišč. Merjenje mednarodne menjave storitev je dosti zahtevnejše od merjenja mednarodne menjave blaga, za katero je na razpolago vrsta podatkov po vrednosti in količini. Zaradi obravnave storitev kot kategorije, za katero mednarodna menjava dolgo ni bila pomembna, je statistično zajemanje tokov mednarodne menjave storitev v posameznih državah in v svetu pomanjkljivo in neustrezno.

3.1 Tradicionalni viri zajemanja podatkov in njihove pomanjkljivosti

Osnovni vir podatkov za mednarodno menjavo storitev, ki je vsaj do neke mere primerljiv in razpoložljiv za večino držav, so plačilnobilančne statistike, ki jih države pripravljajo na podlagi navodil Mednarodnega denarnega sklada, pa še ta do leta 1994 ni izrecno opredeljeval, kaj sodi v mednarodno menjavo storitev (WTO, 1995: 2). Razlikoval je mednarodno menjavo blaga od *nevidne mednarodne menjave (invisibles)*, v katero so bile uvrščene faktorske storitve (dohodki od dela in kapitala) in nefaktorske storitve (transport, potovanja, druge zasebne storitve in uradne storitve). Slabost tega pristopa je bila predvsem v tem, da so nekatere kategorije delno vključevale tudi prilive in odlive za proizvode in dohodke od dela, ne pa samo za storitve. Tudi Splošni sporazum o carinah in trgovini (General Agreement on Tariffs and Trade-GATT) je na podlagi plačilnobilančnih statistik opredeljeval, da zajema mednarodna menjava storitev *komercialne storitve, med katere uvršča pomorski transport, drugi transport, potovanja in druge proizvode, storitve in dohodke*. Ta opredelitev je ohranila skoraj vse slabosti prejšnje, saj pri nekaterih kategorijah ni razlikovala blaga od storitev.

Šele z novimi navodili je Mednarodni denarni sklad (Balance of Payment Manual, 5. izdaja, 1993-BMP5) natančneje opredelil, kaj sodi v mednarodno menjavo storitev. V bistvu gre za *transakcije med rezidenti in nerezidenti*, kar ustreza konceptu trgovine s storitvami v "računu ostalega sveta" po SNA 1993. BMP5 navaja *11 glavnih skupin storitev*, za katere se zbirajo podatki v plačilni bilanci:

Z uporabo BMP5 so bile postopno odpravljene nekatere (zgoraj omenjene)

Tabela 1: Skupine storitev po BMP5

1. Transport	7. Računalniške in informacijske storitve
2. Potovanja	8. Pravice in licence
3. Komunikacijske storitve	9. Druge poslovne storitve
4. Konstrukcijske storitve	10. Osebne, kulturne in rekreacijske storitve
5. Zavarovalne storitve	11. Vladne storitve, ki niso vključene drugje
6. Finančne storitve	

Vir: Balance of Payment Manual, 1993.

Osnovni vir zajemanja podatkov o mednarodni menjavi storitev so plačilnobilančne statistike

Obstoječi podatki o mednarodni menjavi storitev podcenjujejo njen dejanski obseg

pomanjkljivosti podatkov o tokovih mednarodne menjave storitev in je bilo zagotovljeno natančnejše zajemanje, čeprav je stanje po državah glede uresničevanja teh navodil različno. Tudi Svetovna trgovinska organizacija (World Trade Organisation-WTO) od leta 1995 opredeljuje mednarodno menjavo storitev (še naprej uporablja termin komercialne storitve) skoraj enako kot navodila Mednarodnega denarnega sklada, vendar izključuje vladne storitve. Slednje so izključene tudi iz pogajanj o liberalizaciji mednarodne menjave storitev, ki so potekala pod okriljem GATS.

Kljub izboljšavam pri statističnem zajemanju tokov mednarodne menjave storitev podatki podcenjujejo ali precenjujejo dejanske tokove kot npr.:

- ī plačilnobilančna kategorija potovanja⁵ vključuje tako blago kot storitve, ki jih kupijo turisti in drugi obiskovalci, vrste storitev, ki jih konzumirajo, v glavnem niso prikazane ločeno;
- ī nekatere storitve so zajete po načelu neto tokov, npr. zavarovanje;
- ī posamezne države ne sporočajo popolnih podatkov o pomembnih kategorijah storitev (npr. ladijski in zračni transport);
- ī popravila so vključena v menjavo proizvodov;
- ī nerazpoložljivost podatkov o čezmejni menjavi storitev prek znotrajpodjetniške menjave razen za OECD države⁶. Z razmahom elektronskega poslovanja so možnosti prikriivanja teh podatkov še večje (Okvir 1).

Okvir 1: Elektronska menjava storitev

Z napredkom v informacijsko-komunikacijski tehnologiji in s široko uporabo Interneta so se povečale možnosti elektronske menjave zlasti pri tistih vrstah storitev, ki intenzivno uporabljajo znanje in informacije in se jih da spraviti v digitalno obliko (npr. finančne storitve, računalniške storitve, oglaševanje, profesionalne storitve). Elektronska trgovina (menjava) poteka prek treh faz: pred-nakupna faza, ki vključuje oglaševanje in iskanje informacij po elektronski poti, faza nakupa, ki vključuje elektronsko naročanje in elektronsko plačilo, ter faza dostave. Prvi dve fazi se lahko opravita elektronsko za mnoge proizvode in storitve (npr. nakup parfuma), a tretja faza - dostava se lahko opravi elektronsko samo za storitve in proizvode, ki se jih da spraviti v elektronsko obliko (npr. software program).

Čeprav je bila takšna mednarodna dostava-menjava storitev »tehnično« izvedljiva tudi v preteklosti (npr. z uporabo telefona, faksa), pa so se njene zmogljivosti korenito povečale šele z uprabo Interneta, ki je hkrati poenostavil mednarodno menjavo. Ob tem se pojavlja vrsta novih storitev, ki se vključujejo v mednarodno menjavo prek e-poslovanja: npr. oblikovanje in upravljanje Internet strani, klicni centri, internetna telefonija, avtorizacija kreditnih kartic itd.

Elektronska menjava storitev se v glavnem beleži kot čezmejna menjava in zajema v plačilnobilančne podatke o menjavi storitev. Problem nastane pri beleženju takšne menjave kadar poteka v okviru znotraj-podjetniške menjave oziroma med povezanimi podjetji. Poslovanje multinacionalnih podjetij je z uporabo sodobnih informacijsko-komunikacijskih tehnologij tako prepleteno, da je pogosto težko ugotoviti, kolikšen del določene skupne storitve je matična družba posredovala različnim podružnicam v tujini in obratno. Poleg tega pa je prikazovanje pravih podatkov o mednarodni menjavi storitev med povezanimi podjetji oziroma njihova transparentnost pretežno v funkciji poslovnih interesov matične enote (npr. podcenjevanje prodaje zaradi prikazovanja nižjega dobička), kar se odraža na manjših tokovih mednarodne menjave storitev. Z ozirom na dejstvo, da je internacionalizacija poslovanja podjetij splošen pojav, ki se še krepi, lahko v bodoče to še bolj vpliva na podcenjenost podatkov o mednarodni menjavi storitev.

⁵ V mnogih državah zavzemajo potovanja največji del prilivov od izvoza storitev, v Sloveniji npr. prek 50 %.

⁶ Dejanski obseg znotrajpodjetniške menjave se je v zadnjih letih povečal tudi zaradi procesov združevanja in prevzemov med storitvenimi podjetji iz različnih držav, vprašanje pa je, v kolikšni meri je ta menjava zajeta v statistiki.

Poleg tega ostajajo problemi, ki otežujejo zlasti analizo mednarodne menjave storitev:

- ï nedoslednosti in neuskklajenosti pri opredeljevanju posameznih kategorij mednarodne menjave storitev, ki zmanjšujejo primerljivost podatkov med državami (glej Okvir 2);
- ï pomanjkanje podatkov o usmerjenosti mednarodne menjave storitev po državah partnerkah;
- ï obstajajo samo podatki o vrednosti, ne pa tudi o obsegu mednarodne menjave storitev;
- ï nezadostna razčlenjenost podatkov o menjavi po posameznih kategorijah storitev razen v državah OECD; zaradi tega so nekatere storitve združene v širše kategorije, ki niso primerljive s Centralno klasifikacijo proizvodov (CPC).
- ï nezmožnost primerjav podatkov o mednarodni menjavi storitev s podatki o proizvodnji ali zaposlenosti v storitvah zaradi različnih metodologij po državah, pa tudi zaradi dejstva, da statistika mednarodne menjave vključuje nekatere postavke, ki se ne pojavljajo posebej v nacionalnih računih, kot je npr. poraba turistov (Hoekman, 1995: 331).

Metodološki problemi pri zajemanju podatkov otežujejo analizo mednarodne menjave storitev in primerljivost podatkov med državami

Okvir 2: Software v mednarodni menjavi

Zajemanje in beleženje tokov mednarodne menjave softwara je velik problem, saj se software lahko vključuje v menjave prek različnih medijev. Prodaja softwara lahko poteka v obliki blaga (npr. diskete, CD-ROMi ali software, ki je inštaliran v opremi), storitve ali licence (za uporabo softwara), zato prihaja do težav pri razvrščanju v posamezne kategorije.

Kadar se na disketi ali CD-ROMu prodaja standardiziran software, se to beleži v mednarodno menjavo blaga, kadar pa gre za software, ki je narejen po naročilu, se to beleži v mednarodno menjavo računalniških storitev. Kopija softwara se lahko proda tujemu podjetju, ki plača licenčnino za nadaljnjo uporabo in ta se beleži v menjavi storitev, vendar ne kot menjava softwara. Software vstopa v mednarodno menjavo tudi elektronsko, vendar za zdaj še ni mednarodnega soglasja o tem, ali to razvrščati v mednarodno menjavo blaga ali storitev. Posamezne države elektronsko menjavo softwara razvrščajo v menjavo licenc, druge v menjavo računalniških storitev, tretje kombinirajo oba pristopa. Nekatere države uvrščajo nakup softwara po elektronski poti med izdatke potovanja, če je bil software plačan s kreditno kartico iz tujine.

Velik del mednarodne menjave softwara poteka kot prodaja med povezanimi podjetji v različnih državah. Takšna prodaja se lahko statistično beleži kot katerakoli od omenjenih oblik (menjava blaga, storitev, licenc), lahko pa se

3.1.1. Stanje v Sloveniji glede podatkov o mednarodni menjavi storitev

Ker govorimo o ožje opredeljeni menjavi storitev med rezidenti in nerezidenti, je glavni vir podatkov o slovenski menjavi storitev Banka Slovenije, ki zajema podatke o tem v plačilni bilanci skladno z navodili Mednarodnega denarnega sklada (BMP5). Pravzaprav gre za postopno usklajevanje s temi navodili, saj je Banka Slovenije v zadnjih nekaj letih znatno izboljšala statistično zajemanje menjave storitev tako glede dezagregacije podatkov po vrstah storitev kot po državah partnerkah.

3.2. Novi pristopi pri zajemanju podatkov o mednarodni menjavi storitev

Sedanji način zbiranja podatkov o mednarodni menjavi storitev, ki je omejen na transakcije med rezidenti in nerezidenti, ne omogoča empiričnega ovrednotenja štirih načinov menjave, kot jih opredeljuje GATS in ki so bili podlaga za pogajanja o liberalizaciji mednarodne menjave storitev (poglavje 2.2.). Zbiranje podatkov po navodilih Mednarodnega denarnega sklada (BPM5) zajema skupno menjavo storitev na podlagi čezmejne menjave storitev in porabe storitev v tujini (načina 1 in 2), velik del menjave storitev na podlagi prisotnosti fizičnih oseb⁷ (način 4) in le manjši del menjave storitev, ki poteka prek komercialne prisotnosti in prodaje storitev prek podružnic v tujini (način 3), kar pomeni, da ne zagotavlja podatkov, ločeno za posamezne načine storitvene menjave po GATS. Osnovno izhodišče naporov za izboljšanje statistik merjenja mednarodne menjave storitev gre zato v smeri zagotavljanja virov, ki bodo omogočali beleženje širše opredeljene mednarodne menjave storitev in tako večjo usklajenost s štirimi načini menjave po GATS. Navečja pomanjkljivost BMP5 pa je, da ne omogoča zbiranja podatkov o menjavi storitev na podlagi komercialne prisotnosti ponudnika storitve.

Pridobivanje ustrežnejših podatkov, ki bodo boljše kazali in zajemali gibanja v tokovih širše opredeljene mednarodne menjave storitev, zahteva dolgotrajno delo in temelji na razčiščevanju konceptualnih, metodoloških in klasifikacijskih problemov v zvezi z mednarodno menjavo storitev. Zato so različne mednarodne organizacije (EUROSTAT, Mednarodni denarni sklad, OECD, UNCTAD, Urad Združenih narodov za statistiko -UNSO in Svetovna trgovinska organizacija-WTO) že leta 1994 oblikovale skupni projekt Inter-Agency Task Force on Statistics of International Trade in Services, katerega cilj je pridobiti popolnejšo sliko mednarodne menjave storitev na podlagi povezav med podatki o plačilnobilančni menjavi storitev, menjavi storitev prek tujih podružnic, podatki o tujih neposrednih naložbah in o domači proizvodnji po dejavnostih. Projekt, ki je potekal več let, je rezultiral v pripravi prvega Priročnika o statistiki mednarodne menjave storitev – Manual on Statistics of International Trade in Services (MSITS).⁸

3.2.1. Osnovne značilnosti Priročnika o statistiki mednarodne menjave storitev

Priročnik predstavlja pomemben napredek pri zagotavljanju obsežnejšega in bolj razčlenjenega sistema zajemanja mednarodne menjave storitev. Gre za nov, mednarodno dogovorjeni standard in smernice za poročanje in sestavljanje statistik o široko opredeljeni mednarodni menjavi storitev, ki vključuje tako ožje opredeljeno menjavo storitev med rezidenti in nerezidenti kot tudi prodaje storitev⁹ prek komercialne prisotnosti podružnic v tujini (Foreign Affiliates Trade in Services - FATS). Pri tem opredeljuje, da se skladno s kriteriji GATS-a kot mednarodna menjava storitev štejejo samo prodaje podružnic v večinski tuji lasti. Določitev omenjenega kriterija je posledica soglasja mednarodnih organizacij, upoštevajoč obstoječe podatke in možnost pridobitve dodatnih. Pri tem se zavedajo, da to ni najboljša možna rešitev,

Plačilnobilančne statistike ne omogočajo zbiranja podatkov o štirih načinih menjave po GATS

Novi Priročnik o statistiki mednarodne menjave storitev uvaja popolnejši sistem zajemanja mednarodne menjave storitev

⁷ Po GATS-u prisotnost fizične osebe, ki nudi storitve, ni časovno omejena, v plačilni bilanci pa se upošteva samo, če je ta prisotnost krajša od enega leta.

⁸ Končno verzijo Priročnika je odobrila Statistična komisija Združenih narodov marca 2001, skupaj pa so ga konec leta 2002 izdale organizacije, ki so sodelovale pri njeni pripravi.

⁹ OECD pripravlja tudi Priročnik o indikatorjih globalizacije (Manual of Economic Globalisation Indicators), ki bo zajemal tako podatke o tujih podružnicah, ki proizvajajo blago, kot tiste, ki proizvajajo storitve.

saj pomeni izključitev tistih prodaj storitev prek podružnic, ki so lahko npr. v 49 odstotni tuji lasti. Prav tako so iz zajejanja prodaje na tujih trgih izključene prodaje storitev, ki niso posledica lastniških povezav s tujim podjetjem, pač pa partnerstev in pogodbenega sodelovanja (npr. franšize, ki so zelo pogoste prav v storitvenih dejavnostih). Izbranega kriterija za upoštevanje prodaj podružnic kot mednarodne menjave storitev ne gre zamenjevati s kriteriji drugih mednarodnih organizacij glede določanja minimalnega deleža tujih lastnikov, da bi se naložba upoštevala kot tuja neposredna naložba. Tako Mednarodni denarni sklad, Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD) in Sistemi nacionalnih računov iz leta 1993 kot kriterij za tuje neposredne naložbe zahtevajo vsaj 10-odstotni delež tujcev v navadnih delnicah ali glasovalnih pravicah.

Priročnik predstavlja prvi korak v povezovanju dveh sistemov (plačilnobilančnega poročanja o izvozu in uvozu storitev ter poročanja o prodaji podružnic), čeprav ne enači prodaje storitev prek podružnic v tujini z izvozom/uvozom storitev (Manual, 2001:22). Temelji na že obstoječih, mednarodno dogovorjenih standardih, kot sta BMP5 in Sistem nacionalnih računov, 1993 (SNA), ter jih nadgrajuje z uporabo Standardne mednarodne klasifikacije dejavnosti ISIC Revision 3¹⁰ in ICFA (ISIC Categories for Foreign Affiliates). Tako kot GATS tudi Priročnik loči štiri načine mednarodne menjave storitev.

Kot podlago za beleženje mednarodne menjave storitev med rezidenti in nerezidenti Priročnik svetuje podrobnejšo razčlenitev BMP5, ki se imenuje Extended Balance of Payments Services (EBOPS).¹¹ Hkrati Priročnik v prilogi podaja natančno povezavo med EBOPS klasifikacijo, Centralno proizvodno klasifikacijo Združenih narodov (CPC) in seznamom storitev, ki je bil uporabljen v GATS pogajanjih, čeprav prihaja pri tem do določenih konceptualnih problemov, ki bodo lahko preseženi šele na dolgi rok¹².

3.2.2. Implementacija Priročnika

Celovito uveljavljanje novih standardov, predvidenih s Priročnikom, je dolgoročni cilj, uresničevanje katerega bo zahtevalo znantno podrobnejše informacije o mednarodni menjavi storitev, dodatna sredstva in raziskave. Uresničevanje Priročnika temelji na desetih elementih, med katerimi je uveljavljanje naslednjih petih prioriteto (Manual, 2001: 18-20):

- 1) Uresničevanje priporočil BMP5, ki zadevajo definicije, vrednotenje, klasifikacije in beleženje storitvenih transakcij med rezidenti in nerezidenti.
- 2) Zajemanje plačilnobilančnih podatkov, skladno z EBOPS klasifikacijo, ki pomeni večjo dezagregacijo standardnih postavk BMP5 za storitve.
- 3) Zbiranje kompletnih statistik o tujih neposrednih naložbah (tokovi, dohodki in stanja), skladno z ISIC-Rev.3, ki služijo kot dopolnilo podatkom o prodaji storitev prek podružnic (FATS).

¹⁰ Klasifikacija dejavnosti NACE Rev.1, ki jo uporabljajo države EU je usklajena z ISIC Revision 3.

¹¹ EBOPS izhaja iz skupne klasifikacije, ki jo uporabljata EUROSTAT in OECD in je bolj razčlenjena kot BMP5.

¹² Tako BMP5 kot EBOPS klasifikacija storitev v glavnem temeljita na klasifikaciji "storitvenih proizvodov", vendar pa v mednarodni menjavi storitev obstaja vrsta pomembnih kategorij, ki ne temeljijo na konceptu "storitvenih proizvodov", temveč na funkcionalnih in alternativnih konceptih. Takšen je primer pri potovanjih ali vladnih storitvah, saj npr. potovanja vključujejo tako izdatke za zdravstvene storitve, izobraževanje ali izdatke na poslovnih potovanjih (Cave, 2002: 5). Zato jih je težko povezati s klasifikacijami po dejavnosti, kot sta ISIC in ICFA.

Priročnik v beleženje mednarodne menjave storitev vključuje tudi prodaje storitev v tujini prek podružnic v večinski lasti

Pri zagotavljanju podatkov o menjavi storitev Priročnik predlaga uporabo različnih podatkovnih virov in klasifikacij

- 4) Zbiranje osnovnih spremenljivk za FATS (prodaja ali/in proizvodnja, zaposlitev, dodana vrednost, izvoz in uvoz blaga in storitev, število podjetij).¹³
- 5) Beleženje podatkov o menjavi storitev po državah partnerkah (vsaj na nivoju 11 glavnih kategorij storitev) s prioritetenim zagotavljanjem podatkov za najpomembnejše države partnerke.

Ostali elementi, na katerih temelji uresničevanje Priročnika, zadevajo:

- zagotavljanje podatkov, ki so popolnoma usklajeni z EBOPS klasifikacijo;
- zagotavljanje podatkov o dodatnih aspektih poslovanja podružnic (sredstva, dobiček iz poslovanja, bruto investicije, davki na dohodek, izdatki za razvoj in raziskave, nadomestila zaposlenim);
- zbiranje podatkov o prodaji storitev prek gibanja fizičnih oseb;
- zagotovitev ločenega zbiranja podatkov za menjavo s povezanimi strankami (tiste, s katerimi so povezane prek neposrednih naložb) v podatkih o menjavi storitev med rezidenti in nerezidenti;
- ločeno zbiranje podatkov o menjavi storitev med rezidenti in nerezidenti, skladno s štirimi načini po GATS. Priročnik zaradi pomanjkanja podatkov in metodoloških problemov ne postavlja zbiranja podatkov o štirih načinih menjave kot prioriteto, svetuje pa poenostavljen postopek pri ovrednotenju posameznih elementov, ki je predstavljen v Prilogi 1.

Zajemanje podatkov predlaganih z novim Priročnikom bo postopen in dolgotrajen proces

V glavnem temelji na obstoječih podatkovnih virih, predlaga pa tudi nove

Očitno predstavlja Priročnik zelo kompleksen standard, ki temelji na podatkih, ki jih zbirajo različne vladne ustanove, ter na njihovi podlagi gradi skladen sistem iz delnih in včasih metodološko nezdržljivih virov. Osnovni vir podatkov o menjavi storitev med rezidenti in nerezidenti so plačilnobilančne statistike, ocenjevanje prodaje storitev prek podružnic pa zahteva različne vire, ki niso nujno združljivi: statistika tujih naložb o tokovih in stanjih investicij, statistike o proizvodnji, poslovne statistike oziroma statistike, temelječe na zaključnih računih o številu podjetij in zaposlenih, vrsti storitvene dejavnosti, vlaganjih v raziskovanje in razvoj. Podatki o tujih neposrednih naložbah so del plačilnobilančnih statistik, aktivnosti tujih podružnic pa se zajemajo ločeno v domačih statistikah držav, v katerih so podružnice locirane. Zato se lokalne prodaje tujih podružnic ne beležijo v statistikah držav, kjer so locirana matična podjetja.

Zaradi navedenih razlogov ni presenetljivo, da je lažje zbrati podatke o dejavnostih tujih podružnic v domačem gospodarstvu (tako imenovani inward FATS podatki) kot o dejavnostih podružnic domačih podjetij na tujih trgih (t.i. outward FATS), kar se odraža v dejstvu, da za zdaj podatke o aktivnosti podružnic domačih podjetij na tujem zbira majhno število držav. Osnovni vzrok je, da je potrebno zbirati dodatne podatke z anketami, kar pomeni tako večja sredstva kot dodatno breme poročanja za podjetja.

Z ozirom na omenjena dejstva bo uresničevanje standardov na podlagi Priročnika dolgotrajen in zahteven proces, zlasti kar zadeva zbiranje podatkov o FATS in menjavi storitev na podlagi začasnega gibanja fizičnih oseb¹⁴. Za zdaj poročanje statistik FATS ne zahteva nobena mednarodna organizacija. OECD poskuša v uvajanje indikatorjev globalizacije vključiti nekaj spremenljivk, ki zadevajo FATS (OECD, 2002). Ker so države EU članice OECD, bo vloga EU pri uresničevanju OECD

¹³ Podatki o prodaji prek podružnic pokrivajo vse dejavnosti po IFCA (torej tudi podružnice v industrijskih dejavnostih), vendar so bolj razčlenjeni za storitve kot za proizvode.

¹⁴ Pridobivanje podatkov o tem načinu menjave bo zahtevalo nove klasifikacije poklicev, nivojev izobrazbene ravni itd.

indikatorjev globalizacije odločilna, saj bo EU od članic zahtevala poročanje o teh indikatorjih, z vključitvijo srednje in vzhodnoevropskih držav v EU pa se bo število držav, ki bodo poročale o globalizaciji, še povečalo (Arkell, 2002: 11).

Največ so doslej na tem področju naredile ZDA, ki razpolagajo z daljšo časovno serijo podatkov o prodaji storitev prek podružnic ameriških podjetij v tujini in prek podružnic tujih podjetij na ameriškem trgu. Podatki držav EU o menjavi storitev na podlagi prodaj podružnic so dosti skromnejši in so na razpolago samo za nekaj držav, prav tako ni podatkov za outward FATS (EUROSTAT, 2001). Vendar pa je EU že naredila osnutek predloga, ki določa skupni okvir in harmonizirano metodologijo, po kateri bodo države članice zbirale podatke o menjavi storitev med rezidenti in nerezidenti kot tudi o prodaji storitev prek podružnic v tujini. To bo od držav članic zahtevalo redne periodične ankete za zbiranje podatkov. Predvideno je, da se bodo podatki o prodaji/prometu, številu zaposlenih in številu podjetij za podružnice tujih podjetij na domačem trgu (inward FATS) začeli zbirati v letu 2004, za podružnice domačih podjetij na tujih trgih (outward FATS) pa v letu 2005, oboje za preko 50 držav partneric. Podatki o izvozu, uvozu, dodani vrednosti in investicijah za obe kategoriji podružnic naj bi se začeli zbirati z letom 2007 (Arkell, 2002: 19).

Z ozirom na predvideno vključitev Slovenije v EU v letu 2004 je pričakovati, da se bo morala tudi Slovenija postopoma prilagoditi omenjenim standardom EU.

Ugotavljamo, da je ob vse večji internacionalizaciji poslovanja podjetij mednarodno menjavo storitev nemogoče zajeti samo s tradicionalnimi kazalci merjenja, ki temeljijo na konceptu transakcij med rezidenti in nerezidenti. Predstavitev glavnih elementov novega mednarodnega standarda za zajemanje široko opredeljene menjave storitev kaže na kompleksnost zajemanja in nujnost kombiniranja različnih podatkovnih virov, ki doslej niso bili uporabljeni za zajemanje mednarodne menjave storitev. Zbiranje podatkov o mednarodni menjavi storitev na teh podlagah bo znatno izboljšalo možnosti celovitejšega analiziranja tokov mednarodne menjave storitev.

Slovenija bo morala zajemanje podatkov o mednarodni menjavi storitev postopoma prilagoditi zahtevam Priročnika

4. Korak k celovitejšemu zajemanju slovenske menjave storitev v obdobju 1996–2001

Glede na ugotovitve prejšnjih poglavij o nujnosti širšega zajemanja mednarodne menjave storitev bomo na primeru Slovenije poskušali ovrednotiti širše opredeljeno menjavo storitev in prikazati pomen različnih razsežnosti vključevanja storitev v mednarodno menjavo. Pri tem na podlagi novega Priročnika o statistiki mednarodne menjave storitev upoštevamo menjavo med rezidenti in nerezidenti, ki se beleži v plačilni bilanci, kot tudi prodajo storitev prek tujih podružnic, ki so posledica neposrednih naložb.

4.1. Menjava storitev na podlagi plačilnobilančnih podatkov

Osnovni namen podpoglavja ni poglobljena analiza slovenske menjave storitev, pač pa prikaz osnovnih trendov in značilnosti v obdobju 1996–2001¹⁵. Temeljna podlaga kratkega pregleda so podatki Banke Slovenije o menjavi storitev med rezidenti in nerezidenti, ki so usklajeni z metodologijo Mednarodnega denarnega sklada (BMP5) in so bili avgusta 2002 prvič objavljeni tudi v evrih. Banka Slovenije je plačilnobilančne podatke doslej objavljala v ameriških dolarjih, kar je bilo z analitičnega vidika in vidika napovedovanja prihodnjih gibanj vse manj ustrezno zaradi velikih nihanj v tečaju ameriškega dolarja in dejstva, da Slovenija večino storitvene menjave realizira z evropskimi državami.

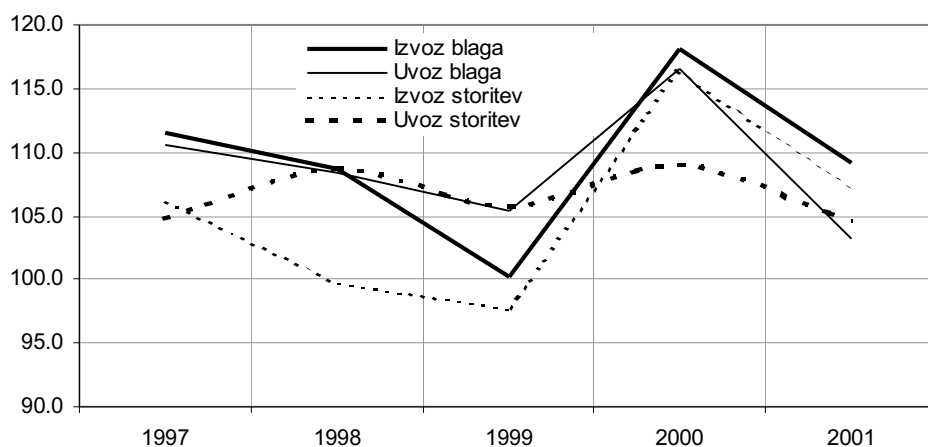
4.1.1. Osnovni trendi in značilnosti

Obdobje 1996–2001 lahko označimo kot obdobje relativno počasnega naraščanja slovenskega izvoza in uvoza storitev, čeprav sta se v absolutnih zneskih tako izvoz kot uvoz storitev povečala za okoli 490 oziroma 440 milijonov evrov (Tabela I, Statistična priloga). Vendar pa primerjava z gibanji v menjavi blaga v istem obdobju pokaže na precej nižjo rast menjave storitev (Slika 3). Zato se je po letu 1996 delež

Banka Slovenije spremlja mednarodno menjavo storitev na podlagi plačilnobilančnih podatkov

Počasnejše naraščanje menjave storitev od menjave blaga v obdobju 1996–2001

Slika 3: Indeksi rasti menjave blaga in storitev*, 1996–2001

Vir: Tabela I v Statistični prilogi.

Opomba: *izražene v evrih.

¹⁵ Podrobnejša analiza slovenske menjave storitev je vključena v raziskavo, opravljeno za Ministrstvo za gospodarstvo v letih 2000 in 2001 (Stare, 2001).

Tabela 2: Delež storitev v skupnem izvozu v letih 1996 in 2000

	1996	2000		1996	2000
Slovenija	20.4	17.4	EU 15	21.2	21.4
Češka republika	27.4	17.4	Avstrija	34.1	31.9
Estonija	38.0	33.0	Belgija-Luxemburg	18.8	18.9
Latvija	43.1	34.9	Danska	22.8	29.0
Litva	18.9	19.1	Finska	15.8	12.1
Madžarska	29.7	21.5	Grčija	69.5	65.4
Poljska	26.1	19.0	Irska	10.5	18.7
Slovaška	19.0	18.1	Portugalska	23.8	25.5

Vir: NewCronos database.

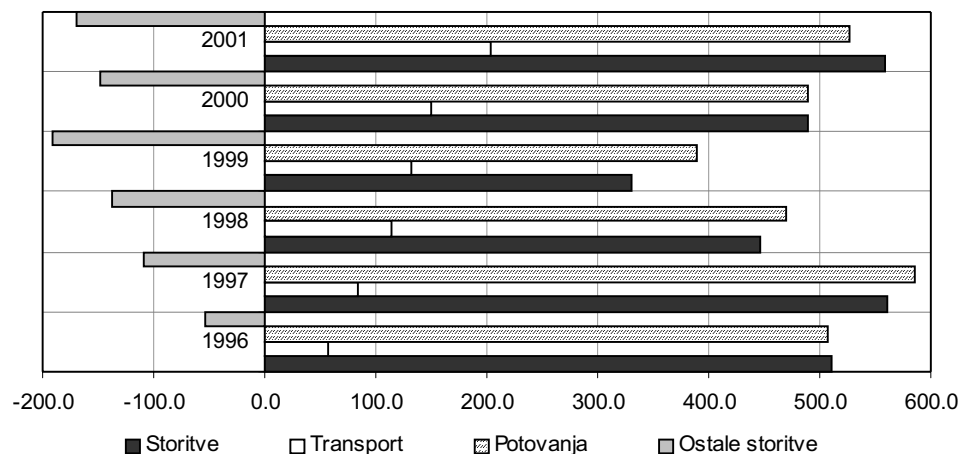
storitev v skupnem izvozu blaga in storitev konstantno zniževal in v letu 2001 zavzemal samo 17.4 odstotke. Podobna gibanja so zabeležena tudi v deležu uvoza v skupnem uvozu blaga in storitev. Počasno povečevanje slovenskega izvoza storitev je posledica več dejavnikov, predvsem nezadostne konkurenčnosti slovenskih storitev na tujih trgih, velike odvisnosti izvoza storitev od potovanj oziroma turističnih storitev, pomanjkanja znanj za trženje storitev v tujini pa tudi velikega povpraševanja po storitvah na domačem trgu. (Stare, 2001:7).

Tako kot v Sloveniji je prišlo tudi v ostalih srednje- in vzhodnoevropskih državah, kandidatkah za članstvo v EU, v obdobju 1996-2001 do zniževanja deleža storitev v skupnem izvozu, kar kaže na njihovo skupno značilnost, to pa je hitrejše povečevanje izvoza blaga kot izvoza storitev. Kljub temu so imele z izjemo Češke republike vse države višji delež storitev v skupnem izvozu kot Slovenija. Po drugi strani so države EU v omenjenem obdobju rahlo povečale delež storitev v skupnem izvozu, ki je v vseh manjših državah EU z izjemo Finske višji kot v Sloveniji (Tabela 2).

Za slovensko menjavo storitev je značilen stalni presežek, čeprav je prišlo v letu 1998 in še posebej v letu 1999 do njegovega znatnega padca zaradi znižanja vrednosti izvoza storitev. V letu 2000 in 2001 so se tendence obrnile in presežek v menjavi storitev se je povečal na okoli 560 milijonov evrov (Tabela II v Statistični prilogi). Potovanja ostajajo glavni generator presežka v storitveni menjavi, čeprav tudi

*Slovenija zao-
staja po deležu
storitev v skup-
ni mednarodni
menjavi ne
samo za drža-
vami članicami
EU temveč tudi
za državami
kandidatkami
za članstvo*

Slika 4: Saldo menjave po skupinah storitev v obdobju 1996-2001, v milijonih EUR

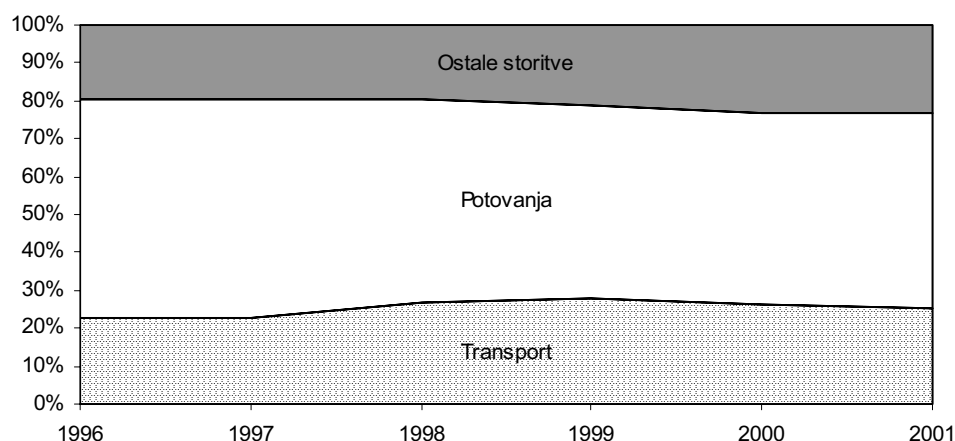
Vir: Tabela II v Statistični prilogi.

transportne storitve stalno povečujejo pozitivni saldo. Menjava ostalih storitev beleži največji primanjkljaj, ki ima tendenco povečevanja (Slika 4).

4.1.2. Struktura storitvene menjave

Čeprav je prišlo v strukturi slovenskega izvoza storitev v obdobju 1996–2001 do določenih sprememb v deležih glavnih skupin storitev- potovanja, transportne storitve in ostale storitve, do njih prihaja zelo počasi (Tabela III v Statistični prilogi in Slika 5).

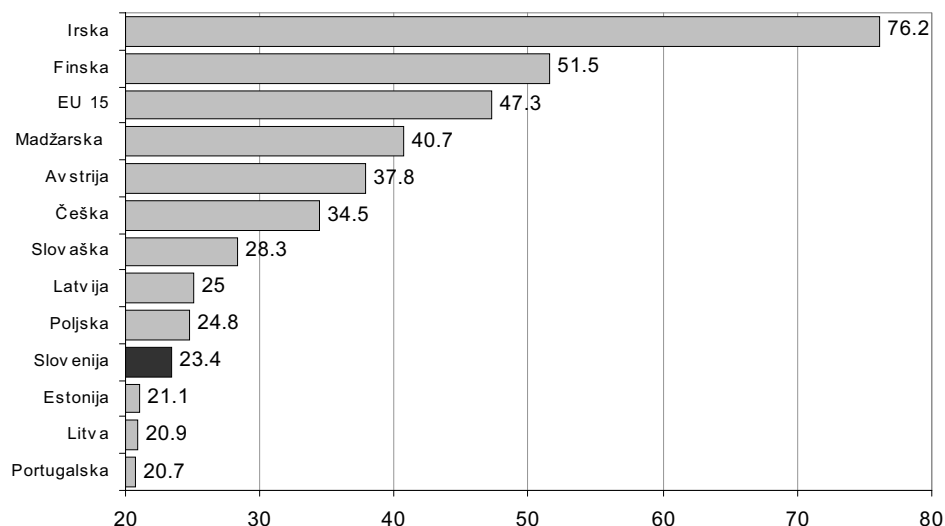
Slika 5: Spremembe v strukturi slovenskega izvoza storitev v obdobju 1996–2001, v odstotkih

Vir: Tabela III v Statistični prilogi.

Slovenija ima dokaj neugodno strukturo izvoza storitev, ki se najbolj odraža v preveliki odvisnosti od izvoza potovanj (turizma). Turizem ostaja kljub postopnemu zniževanju deleža še naprej dominantna kategorija izvoza storitev, transportne storitve so povečale delež na dobro četrtino, storitve z višjo dodano vrednostjo pa počasi povečujejo delež. To so predvsem ostale storitve (npr. komunikacijske, računalniške in informacijske storitve, poslovne storitve), ki so v letu 2001 zavzele 23.4 odstotka storitvenega izvoza, kar je sicer največ doslej. Kljub temu Slovenija močno zaostaja

Slika 6: Delež ostalih storitev v izvozu storitev v letu 2001*, v odstotkih

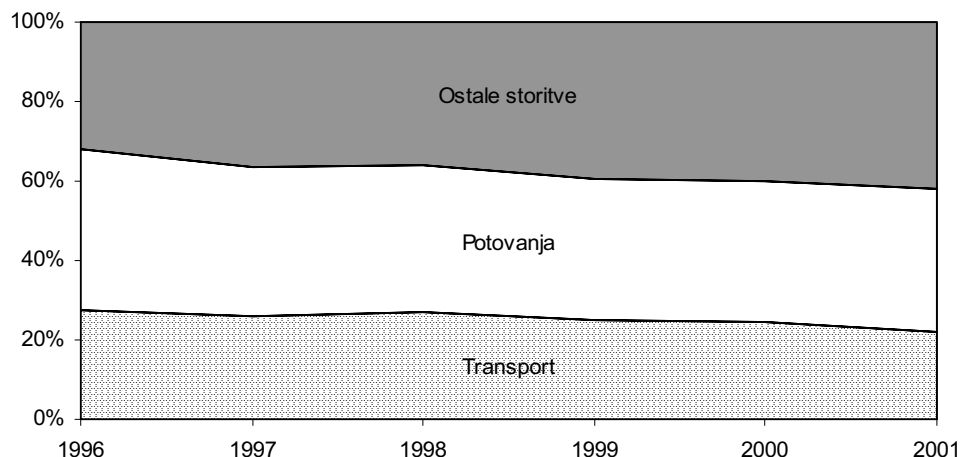

Vir: Tabela V v Statistični prilogi.

Opomba: * za države EU leto 2000.

V slovenskem izvozu storitev še vedno prevladujejo potovanja, po deležu storitev z višjo dodano vrednostjo močno zaostajamo za državami EU

Slika 7: Spremembe v strukturi slovenskega uvoza storitev v obdobju 1996–2001, v odstotkih

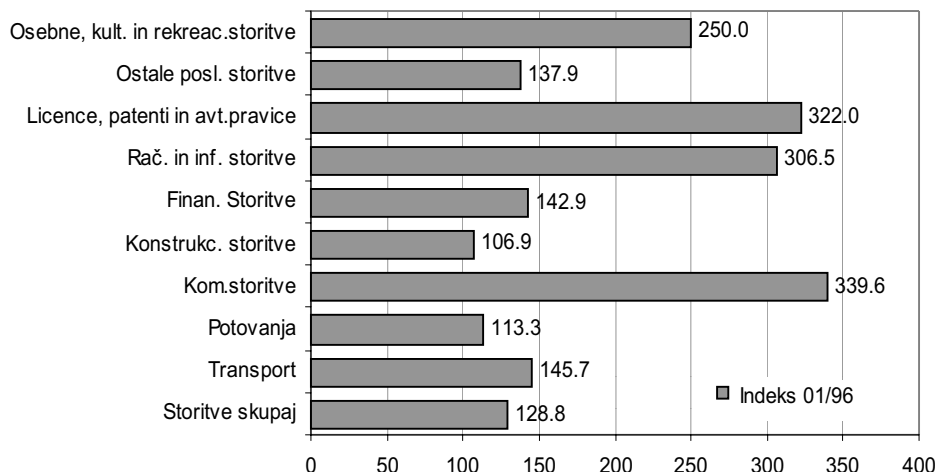
Vir: Tabela III v Statistični prilogi.

ne samo za državami EU, kjer ta delež v povprečju znaša okoli 47 odstotkov, pač pa tudi za nekaterimi srednjeevropskimi državami, kandidatkami za članstvo v EU (Slika 6 in Tabela V v Statistični prilogi).

Na strani slovenskega uvoza storitev je prišlo v obdobju 1996–2001 do pomembnih strukturnih premikov zlasti v smeri hitrejšega povečevanja uvoza ostalih storitev (za 300 mio evrov), ki zavzemajo že okoli 42 odstotkov celotnega uvoza storitev in odražajo povečane potrebe slovenskega gospodarstva po kakovostnih storitvah. S tem so postale ostale storitve najpomembnejša kategorija storitvenega uvoza in izpodrinile potovanja, ki so nekoliko znižala delež v skupnem uvozu storitev. Obenem je prišlo v omenjenem obdobju do zniževanja deleža transportnih storitev na manj kot četrtino celotnega uvoza storitev (Tabela III v Statistični prilogi in Slika 7).

V obdobju 1996–2001 so v izvozu storitev najhitreje naraščale komunikacijske storitve, licence, patenti in avtorske pravice ter računalniške in informacijske storitve (Slika 8, Tabela IV v Statistični prilogi). Čeprav gre praviloma za skupine storitev, katerih vrednost izvoza ne presega 40 milijonov evrov letno (razen pri računalniških storitvah), pomeni to zelo pozitivno tendenco, saj gre za izvoz lastnega znanja in storitev z visoko dodano vrednostjo.

Slika 8: Rast slovenskega izvoza po vrstah storitev v obdobju 1996–2001

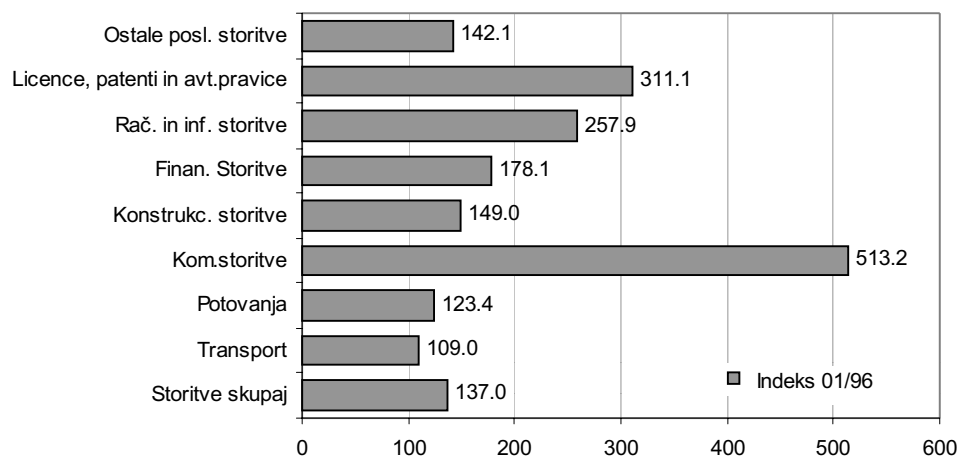
Vir: Tabela VI v Statistični prilogi.

V strukturi slovenskega uvoza storitev zavzemajo največji delež storitve z višjo dodano vrednostjo, kar odraža povečane potrebe gospodarstva

Komunikacijske storitve, licence, patenti in avtorske pravice ter računalniške storitve so najbolj dinamične storitve v slovenskem izvozu in uvozu storitev

V skladu z navodili Priročnika primerjamo prodaje storitev na slovenskem trgu prek podružnic v večinski tuji lasti z uvozom storitev

Slika 9: Rast uvoza po vrstah storitev v obdobju 1996-2001

Vir: Tabela VI v Statistični prilogi.

Zanimivo je, da se je med leti 1996-2001 najhitreje povečeval uvoz tudi zgoraj omenjenih treh vrst storitev. Posebej hitro je naraščal uvoz komunikacijskih storitev, sledile so licence, patenti in avtorske pravice ter računalniške in informacijske storitve (Slika 9, Tabela IV v Statistični prilogi). Očitno je, da postajajo te tri skupine storitev nujno potreben pri tehnološkem posodabljanju in zlasti pri uvajanju sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije.

Kot je bilo omenjeno v prejšnji poglavjih, predstavljajo plačilnobilančni podatki samo eno razsežnost mednarodne menjave storitev. V nadaljevanju poskušamo ovrednotiti tudi prodajo storitev prek podružnic v tujini, ki postaja zlasti za države, ki veliko investirajo v tujini, pomemben element mednarodne menjave storitev. V ilustracijo navajamo podatke za ZDA, ki so v letu 2000 izvozile za 279 milijard dolarjev storitev in uvozile za 201 milijardo dolarjev storitev. Ob tem je v letu 1999 prodaja storitev prek podružnic v večinski ameriški lasti v tujini znašala 338 milijard dolarjev, nakupi storitev od podružnic v tuji večinski lasti na ameriškem trgu pa 289 milijard dolarjev, kar kaže, da so za ZDA prodaje/nakupi storitev prek podružnic znatno pomembnejše od tradicionalne plačilnobilančne menjave storitev (Mann, Borga, 2001).

4.2. Poskus ovrednotenja slovenske menjave storitev na podlagi prodaj podružnic

Priročnik o statistiki mednarodne menjave storitev predvideva tako zajemanje prodaj storitev prek podružnic na tujih trgih (outward FATS), kar lahko po funkciji primerjamo z izvozom storitev kot tudi zajemanje prodaj storitev tujih podružnic na lokalnem trgu (inward FATS), ki so primerljive z uvozom storitev. Čeprav se aktivnosti podružnic v tujini beležijo v statistikah držav, v katerih so locirane, se prodaje tujih podružnic na domačem trgu beležijo v nacionalnih statistikah države gostiteljice. Iz tega sledi, da je za posamezno državo lažje zbirati podatke o dejavnostih tujih podružnic v domačem gospodarstvu kot o dejavnostih podružnic domačih podjetij na tujih trgih, saj bi bilo potrebno zbirati dodatne podatke z anketami za podjetja, ki imajo podružnice v tujini. Tudi na primeru Slovenije se bomo omejili na oceno vrednosti prodaje storitev tujih podružnic na slovenskem trgu v letih 1996 in 2001 in jo primerjali z uvozom storitev.¹⁶

¹⁶ Podobna ocena je bila narejena za leti 1995 in 1998 (Stare, 2002).

4.2.1. Metodološka pojasnila

Osnovni vir podatkov za oceno vrednosti prodaje storitev prek tujih podružnic na domačem trgu so statistični podatki iz bilance uspeha. Temeljni kazalec za zajemanje mednarodne menjave storitev prek neposrednih naložb v tujini, ki ga svetuje Priročnik o statistiki mednarodne menjave storitev, so prodaje podružnic in ne dodana vrednost, ker je prodaja kategorija, ki je z metodološkega stališča bolj primerljiva z izvozom/uvozom. Pri tem je potrebno upoštevati samo prodaje podružnic na lokalnem trgu. V skladu z navodili Priročnika se bomo omejili na tista podjetja (podružnice) v večinski tuji lasti (lastniški delež >50%), ki se uvrščajo v dejavnosti F do O po Standardni klasifikaciji dejavnosti¹⁷ (SKD). Priročnik sicer predvideva beleženje prodaj storitev tudi prek podružnic v drugih dejavnostih (npr. tuja podružnica v avtomobilski dejavnosti, ki poleg proizvodnje avtomobilov na lokalnem trgu opravlja tudi distribucijo in druge storitvene dejavnosti), vendar zaradi pomanjkanja podatkov tega ne moremo zajeti¹⁸ (Manual, 2001: 99).

Skladno s temi priporočili bomo iz bilance uspeha slovenskega gospodarstva za leti 1996 in 2001 upoštevali kategorijo čisti prihodki iz prodaje proizvodov in storitev na domačem trgu. Ker ne razpolagamo z ločenimi podatki za prodajo proizvodov in prodajo storitev, bomo izhajali iz predpostavke, da storitvena podjetja prodajajo samo storitve, čeprav ni nujno tako (npr. prodaja računalnikov prek podružnice, ki opravlja računalniške storitve), bodo lahko zato vrednosti prodaje storitev nekoliko precenjene. Ker je ocenjevanje prodaj v SKD dejavnosti J (finančno posredništvo) dosti bolj kompleksno kot v drugih dejavnostih in podatki za vse podskupine niso zajeti v bilanci uspeha, bomo to dejavnost izvzeli iz ocenjevanja¹⁹. Prav tako je potrebno pri zajemanju podatkov o prodaji storitev v dejavnosti G – trgovina in popravila motornih vozil - upoštevati, da kategorija čisti prihodek iz prodaje zajema tudi vrednost prodaje proizvodov, čeprav je output te dejavnosti storitev. Zato od skupne vrednosti prodaj odštejemo vrednost proizvodov za nadaljnjo prodajo, saj je pomembna samo vrednost opravljene storitve oziroma trgovinskega posredovanja (marža)²⁰. Podatke o ocenjeni

V oceno vrednosti prodaj storitev prek podružnic upoštevamo prodaje storitvenih dejavnosti, razen finančnega posredništva

Tabela 3: Vrednost prodaj tujih podružnic na slovenskem trgu v milijonih SIT

SKD	Dejavnost	1996	2001	Indeks 01/96
F	Gradbeništvo	3,310	9,078	274.3
G	Trgovina, popravila*	16,406	46,005	280.4
H	Gostinstvo	2,692	8,951	332.5
I	Promet in zveze	4,625	26,840	580.4
K	Nepremičnine, najem, poslovne storitve	11,488	23,677	206.1
M	Izobraževanje	60	1,150	1,908.7
N	Zdravstvo	138	118	85.9
O	Druge storitvene dejavnosti	2,183	9,235	423.1
	Skupaj	40,900	125,055	305.8

Vir: lastni izračuni na podlagi podatkov Zaključnih računov Agencije za plačilni promet.

Opomba: * ne gre za čisti prihodek od prodaje na domačem trgu, pač pa za maržo.

¹⁷ Klasifikacija dejavnosti po SKD je usklajena z NACE Rev.1 in z ISIC Revision 3, na katero se sklicuje Priročnik.

¹⁸ Pri tradicionalni menjavi storitev se beležijo vse storitve ne glede na osnovno dejavnost podjetja, ki jih izvaža/uvaja.

¹⁹ Pri finančnem posredovanju bi bilo potrebno kot prodajo upoštevati provizije za opravljene storitve in pripisane bančne storitve (te so ocenjene na podlagi razlike med pasivnimi in aktivnimi obrestmi), pri zavarovanju pa provizije za opravljene storitve in ne vrednost premij.

²⁰ Banka Slovenije sicer objavlja nekatere podatke iz zaključnih računov za vsa podjetja v tuji lasti, vendar ne ločeno za tista v večinski tuji lasti (Neposredne naložbe, 2002). Poleg tega objavlja podatke samo o čistih prihodkih iz prodaje, za oceno vrednosti storitve v dejavnosti trgovine pa je potrebno upoštevati še podrobnejše podatke.

Ocenjena vrednost prodaj storitev prek podružnic v večinski tuji lasti na slovenskem trgu narašča hitreje od uvoza storitev...

vrednosti prodaj storitev na slovenskem trgu prek tujih podružnic prikazujemo v Tabeli 3

Očitno je, da je največjo prodajo prek podružnic v tuji večinski lasti na slovenskem trgu realizirala dejavnost trgovine tako v letu 1996 kot v letu 2001. V letu 1996 so drugo mesto zavzemale poslovne storitve, v letu 2001 pa so ga prevzele storitve prometa in komunikacij, predvsem zaradi prisotnosti drugega operaterja mobilnih komunikacij, ki je v večinski tuji lasti. Skupna prodaja tujih podružnic v storitvenih dejavnostih (z izjemo finančnega posredovanja in storitev javne uprave) se je na slovenskem trgu v obdobju 1996-2001 povečala več kot trikrat.

4.3. Primerjava slovenskega uvoza storitev in nakupov storitev od tujih podružnic

Omenjeni kategoriji široko opredeljene mednarodne menjave storitev (uvoz in nakupi storitev) zaradi konceptualnih razlik med obema lahko primerjamo samo pogojno. Vrednost prodaj storitev prek podružnic (FATS) se klasificira na podlagi pretežne dejavnosti podružnice (in ne na podlagi klasifikacije različnih storitev, ki jih prodaja), menjava storitev med rezidenti in nerezidenti v plačilni bilanci pa je klasificirana na podlagi storitvenih proizvodov, ne glede na to ali jo opravijo podjetja iz storitvenih ali drugih dejavnosti. Zaradi tega primerjamo samo skupne vrednosti uvoza/nakupov storitev od podružnic s skupnim uvozom storitev, ne pa tudi po storitvenih dejavnostih (Tabela 4). Ker smo pri nakupu storitev od podružnic zaradi zahtevnosti ocene izključili finančne storitve, smo jih odšteli tudi od skupnega uvoza storitev. Prav tako smo iz uvoza storitev izvzeli vladne storitve, ki niso relevantne pri dejavnosti tujih podružnic.

Tabela 4: Uvoz in nakupi storitev od tujih podružnic, 1996 in 2001

	1996		2001		Indeks 2001/1999
	mio EU	%	mio EUR	%	
Uvoz*	1,165.5	82.8	1,588.8	73.4	136
Nakupi od podružnic**	241.3	17.2	575.8	26.6	239
SKUPAJ	1,406.8	100.0	2,164.6	100.0	154

Vir: lastni izračuni na podlagi podatkov Agencije za plačilni promet in Banke Slovenije.

Opombe: * Brez uvoza finančnih in vladnih storitev, ** Preračunano po povprečnem tečaju Banke Slovenije za leto 1996 (1EUR=169,5098 SIT) in za leto 2001 (1 EUR=217.1851 SIT).

...in je v letu 2001 obsegala dobro četrtno vseh nakupov tujih storitev

Tudi na primeru Slovenije je očitno, da postaja menjava storitev prek tujih podružnic vse pomembnejša saj je v letu 2001 zavzemala že 26.6 odstotkov široko opredeljene menjave storitev oziroma okoli 575 milijonov evrov. Prav tako je razvidno, da je bila rast povečevanja nakupov storitev od tujih podružnic v obdobju 1996-2001 znatno višja od dinamike rasti uvoza storitev, kar potrjuje, da se storitve tudi v Sloveniji poleg tradicionalne plačilnobilančne menjave v naraščajočem obsegu vključujejo v mednarodno menjavo prek drugih načinov. Priliv tujih neposrednih naložb v Slovenijo je bil v preteklosti relativno omejen, v zadnjih dveh letih pa se je znatno povečal (Jesensko poročilo, 2002), kar obeta nadaljnjo rast nakupov storitev od tujih podružnic.

Zaradi tega je tudi v interesu Slovenije, da se čim hitreje prilagodi priporočilom Priročnika o statistiki mednarodne menjave storitev in začne sistematično spremljati

menjavo storitev prek tujih podružnic (vključno s finančnimi storitvami). Prav tako bi bilo potrebno na podlagi podatkov podružnic slovenskih podjetij v tujini, ki se ukvarjajo s storitveno dejavnostjo, oceniti tudi vrednost prodaj storitev v tujini prek tega načina menjave. Podatki kažejo, da neposredne naložbe slovenskih podjetij v tujini hitro naraščajo in da se podružnice pretežno ustanavljajo v storitveni dejavnosti (Jaklič, Svetličič, 2002), kar bo v prihodnje povečalo slovenske prodaje storitev v tujini prek podružnic. Na podlagi beleženja vrednosti teh prodaj bi lahko na eni strani ugotovili, v kolikšni meri se slovenska storitvena podjetja vključujejo v sodobne procese internacionalizacije, na drugi strani pa dobili dodatno podatkovno osnovo za pogajanja o liberalizaciji mednarodne menjave storitev v okviru GATS.

Obseg prodaj storitev prek tujih podružnic na primeru Slovenije potrjujejo pomen širše opredelitve mednarodne menjave storitev

5. Zaključne ugotovitve

- 1) Narava storitev in njihove značilnosti se razlikujejo od blaga, zato se tudi način njihovega vključevanja v mednarodno menjavo razlikuje in je do neke mere "neviden" ko ga gledamo skozi prizmo tradicionalnih kazalcev, ki so bili razviti za menjavo blaga. Takšno zaznavanje in statistično beleženje mednarodne menjave storitev ne odraža dejanskega stanja in zahteva dopolnitev konceptualnih in metodoloških izhodišč pri obravnavi mednarodne menjave storitev, ki bodo v prihodnje zagotavljala podlago za statistično zajemanje široko opredeljene mednarodne menjave storitev.
- 2) Tehnološki napredek, internacionalizacija poslovanja in liberalizacija mednarodne menjave blaga, storitev in kapitala ključno vplivajo na način vključevanja storitev v mednarodno menjavo, njihovo evolucijo in dinamiko. Prevladujoči plačilnobilančni pristop pri opredelitvi in merjenju mednarodne menjave storitev, ki temelji na menjavi storitev med rezidenti in nerezidenti, ne daje vpogleda v širše razsežnosti vključevanja storitev v mednarodno menjavo. Tudi konceptualno ne zadošča, da bi zaobjeli dejanske tokove mednarodne menjave storitev.
- 3) Potreben je širši pristop pri opredelitvi mednarodne menjave storitev, ki poleg ožje, plačilnobilančne opredelitve upošteva tudi sodobne tendence v gibanju proizvodnih dejavnikov, zlasti storitveno proizvodnjo v okviru podružnic v tujini. Poleg tega je za celovito razumevanje internacionalizacije storitev potrebno upoštevati dejstvo, da sta industrijska in storitvena proizvodnja vse bolj povezani in prepleteni in da je v industrijsko proizvodnjo neposredno in posredno vključena vse večja storitvena vsebina. Zato se povečuje delež storitev, ki so posredno vključene v menjavo.
- 4) Celovitejše razumevanje vloge storitev v mednarodni menjavi, ki temelji na upoštevanju različnih razsežnosti te menjave, prispeva k pojasnjevanju uvodoma omenjenega paradoksa, t.j. nesorazmerja med deležem storitev v BDP in zaposlenosti na eni in deležem storitev v mednarodni menjavi na drugi strani. Problem torej ni v dejstvu, da se storitve premalo vključujejo v mednarodno menjavo, pač pa da obstoječi indikatorji menjave, ki so bili razviti v času prevlade blagovne proizvodnje, ne morejo zajeti raznolikosti in posebnosti vključevanja storitev v menjavo.
- 5) Novi konceptualni pristop pri opredeljevanju in razvoju novih kazalcev mednarodne menjave storitev, ki je bil uveljavljen že v okviru GATS, nadgrajuje tradicionalni pristop s širšo definicijo mednarodne menjave storitev. Vendar pa sočasno niso bile zagotovljene podatkovne osnove za statistično spremljanje tako opredeljene mednarodne menjave storitev.
- 6) Priročnik o statistiki mednarodne menjave storitev, ki ga je pripravilo šest mednarodnih organizacij, predstavlja korak naprej v tej smeri in pomeni preskok v primerjavi s prejšnjimi standardi, saj uvaja kombiniranje različnih virov in kazalcev za statistično zajemanje širše opredeljene mednarodne menjave storitev. Ker so ti viri zasnovani na različnih metodologijah, bo potrebno njihovo približevanje in postopno uvajanje elementov, ki jih predlaga novi Priročnik. Njegovo uresničevanje je dolgoročni cilj in bo prispevalo k odpravljanju pomanjkljivosti pri merjenju storitev v mednarodni menjavi.

- 7) Kratek pregled gibanj v slovenski menjavi storitev na podlagi tradicionalne plačilnobilančne opredelitve kaže, da le-ta osvetljuje samo eno razsežnost mednarodne menjave storitev. Sicer pa Slovenija razpolaga z relativno dobrimi podatki o menjavi storitev med rezidenti in nerezidenti, ki jih zajema Banka Slovenije v plačilni bilanci in usklajuje z navodili Mednarodnega denarnega sklada (BMP5).
- 8) Poskus ovrednotenja nakupov storitev od tujih podružnic v storitvenih dejavnostih na slovenskem trgu v letih 1996 in 2001 potrjuje, da predstavlja slednja zelo dinamično razsežnost mednarodne menjave, katere pomen se krepi tudi v Sloveniji, čeprav tuje neposredne naložbe še ne zavzemajo takšnega pomena kot v večini srednjeevropskih držav.
- 9) Slovenija bo morala v prihodnje upoštevati nove načine, prek katerih se storitve vključujejo v mednarodno menjavo. Tako kot druge države bo morala začeti s sistematičnim zbiranjem podatkov o prodaji storitev tujih podružnic na domačem trgu in prodaji storitev domačih podjetij prek podružnic v tujini v skladu s standardi in navodili Priročnika za statistiko mednarodne menjave storitev.
- 10) Le z zajemanjem podatkov o široko opredeljeni mednarodni menjavi storitev in ob upoštevanju različnih razsežnosti internacionalizacije storitev, ki so posledica vse večje integracije storitvene in industrijske proizvodnje, bo tudi v Sloveniji postopoma prišlo do celovitejšega razumevanja vloge storitev v mednarodni menjavi, ki zadeva tudi njihov odločilni pomen za vključevanje celotnega gospodarstva v mednarodno menjavo.

PRILOGA 1: Poenostavljeni pristop za ovrednotenje podatkov o štirih načinih menjave storitev po GATS

Zbiranje podatkov o menjavi storitev, skladno s štirimi načini menjave storitev (način 1 ali čezmejna menjava, način 2 ali poraba storitev v tujini, način 3 ali komercialna prisotnost in način 4 ali prisotnost fizičnih oseb), v Priročniku o statistiki mednarodne menjave storitev ni opredeljeno kot prioriteta naloga. Da pa bi države vseeno lahko ocenile vrednost svojega izvoza/uvoza storitev skladno s štirimi načini menjave, predlaga Priročnik poenostavljeni pristop za ločeno prikazovanje podatkov, ki predstavlja prvi korak v procesu ocenjevanja:

Poenostavljeni kriteriji temeljijo na naslednjih izhodiščih:

- a) ker so tuje podružnice dober približek za komercialno prisotnost, lahko statistika FATS zagotavlja podatke za storitve, ki vstopajo v menjavo prek načina 3 (vendar samo lokalne prodaje podružnic);
- b) menjava storitev med rezidenti in nerezidenti na podlagi BMP5 v glavnem pokriva načine 1, 2 in 4.

Plačilnobilančni podatki o menjavi storitev med rezidenti in nerezidenti za posamezne kategorije storitev v splošnem vključujejo več načinov. Priročnik v zvezi z ločitvijo podatkov o menjavi storitev med rezidenti in nerezidenti na omenjene načine predlaga, da se posamezna kategorija storitev uvrsti v tisti način, po katerem se menjava *pretežno* opravlja, čeprav se delno lahko opravlja tudi po drugem načinu, oziroma če ni prevladujočega načina se uvrsti v najpomembnejši način menjave (Manual, 2001:58-59). Skladno s tem načelom se lahko:

- ï v način 1 (čezmejna menjava) uvrstijo transportne in komunikacijske storitve, storitve zavarovanja, finančne storitve, patenti in licence;
- ï v način 1 ali način 4 (gibanje fizične osebe) se uvrstijo računalniške in informacijske storitve, druge poslovne storitve, osebne, kulturne in rekreacijske storitve; nadaljnje analize so potrebne, da bi ugotovili, kakšen delež menjave teh storitev se opravi po načinu 1 oziroma načinu 4;
- ï v način 2 (gibanje porabnika storitve) se uvrstijo potovanja, čeprav je potrebno iz podatkov izključiti vrednost blaga, ki ga kupijo porabniki storitev v tujini;
- ï izjemo pri uvrščanju plačilnobilančnih podatkov o transakcijah med rezidenti in nerezidenti med načine 1, 2 in 4 predstavljajo konstrukcijske storitve, ki sodijo v način 3. Čeprav gre v primeru konstrukcijskih storitev za transakcije med rezidenti in nerezidenti, zahteva izvedba posla kratkoročno komercialno prisotnost na tujem trgu in jo je treba uvrstiti v način 3;
- ï poleg zgoraj omenjenih delov posameznih vrst storitev se v način 4 uvrščajo nadomestila zaposlenim, ki so vključena v kategorijo dohodek po BMP5 (dohodek oseb na začasnem delu v tujini za obdobje, ki presega eno leto in se zato ne beleži v tekočih transakcijah). Vendar pa je problem, ker ne obstajajo ločeni podatki za nadomestila zaposlenim, ki so zaposleni v storitvenih dejavnostih, oziroma tistim, ki so zaposleni v industriji ali kmetijstvu.

Statistična priloga

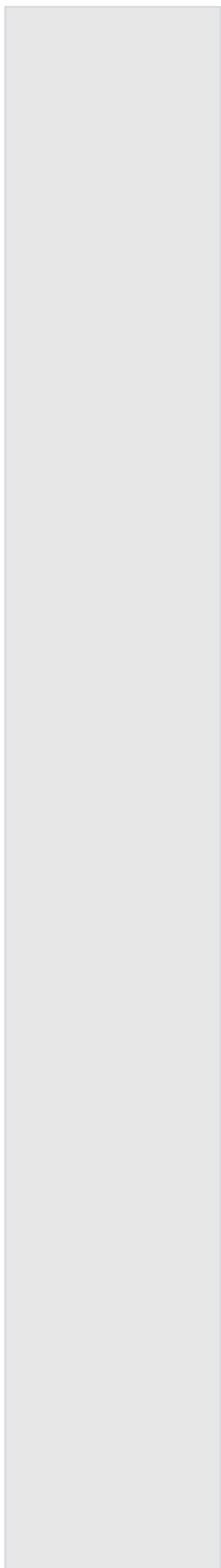

Tabela 1: Menjava blaga in storitev v obdobju 1996–2001, v mio EUR

V mio EUR	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Indeks 01/96
Izvoz blaga	6,670.9	7,438.3	8,088.3	8,103.2	9,574.2	10,448.2	156.62
Uvoz blaga	-7,341.8	-8,122.4	-8,796.5	-9,267.3	-10,801.2	-11,137.7	151.70
Izvoz storitev	1,703.9	1,809.9	1,804.2	1,763.5	2,051.5	2,193.8	128.75
Uvoz storitev	-1,192.6	-1,249.1	-1,357.3	-1,434.0	-1,562.3	-1,634.2	137.03
Delež storitev v izvozu v %	20.3	19.6	18.2	17.9	17.6	17.4	
Delež storitev v uvozu v %	14.0	13.3	13.4	13.4	12.6	12.8	
Indeksi rasti		1997	1998	1999	2000	2001	
Izvoz blaga		111.5	108.7	100.2	118.2	109.1	
Uvoz blaga		110.6	108.3	105.4	116.6	103.1	
Izvoz storitev		106.2	99.7	97.7	116.3	106.9	
Uvoz storitev		104.7	108.7	105.6	109.0	104.6	

Vir: Podatki Banke Slovenije.

Tabela 2: Gibanje salda mednarodne menjave v obdobju 1996–2001, mio EUR

Saldo	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Indeks 01/96
Tekoči račun	32.3	43.1	-107.9	-664.2	-583.0	30.9	95.4
Blago	-670.9	-684.0	-708.2	-1,164.1	-1,227.0	-689.6	102.8
Storitve	511.3	560.8	446.9	329.5	489.2	559.5	109.4
Storitve	511.3	560.8	446.9	329.5	489.2	559.5	
Transport	57.3	84.6	115.0	132.3	149.4	203.2	354.3
Potovanja	507.7	585.0	469.7	388.6	488.7	526.6	103.7
Ostale storitve	-53.7	-108.9	-137.7	-191.4	-148.8	-170.3	316.8

Vir: lastni izračuni na podlagi podatkov Banke Slovenije.

Tabela 3: Struktura izvoza in uvoza storitev v obdobju 1996–2001, v mio EUR in v %

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Izvoz storitev	1,703.9	1,809.9	1,804.2	1,763.5	2,051.5	2,193.8
Transport	383.9	411.9	480.9	489.8	534.4	559.2
Potovanja	989.1	1,047.9	970.8	900.1	1,044.8	1,120.8
Ostale storitve	330.8	350.2	352.6	373.6	472.3	513.8
Uvoz storitev	-1,192.6	-1,249.1	-1,357.3	-1,434.0	-1,562.3	-1,634.2
Transport	-326.6	-327.2	-365.9	-357.5	-385.0	-356.0
Potovanja	-481.5	-462.8	-501.1	-511.5	-556.2	-594.2
Ostale storitve	-384.6	-459.1	-490.3	-565.0	-621.2	-684.0
Izvoz						
Transport	22.5	22.8	26.7	27.8	26.0	25.5
Potovanja	58.1	57.9	53.8	51.0	50.9	51.1
Ostale storitve	19.4	19.3	19.5	21.2	23.0	23.4
Uvoz						
Transport	27.4	26.2	27.0	24.9	24.6	21.8
Potovanja	40.4	37.1	36.9	35.7	35.6	36.4
Ostale storitve	32.2	36.7	36.1	39.4	39.8	41.9

Vir: lastni izračuni na podlagi podatkov Banke Slovenije.

Tabela 4: Gibanje izvoza in uvoza po vrstah storitev v obdobju 1996–2001, mio EUR

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Indeks 01/96
Izvoz storitev	1,703.9	1,809.9	1,804.2	1,763.5	2,051.5	2,193.8	128.8
Transport	383.9	411.9	480.9	489.8	534.4	559.2	145.7
Potovanja	989.1	1,047.9	970.8	900.1	1,044.8	1,120.8	113.3
Komunikacijske storitve	11.1	19.1	22.1	22.7	27.0	37.8	339.6
Konstruktivske storitve	73.8	70.3	65.2	54.0	71.8	78.8	106.9
Finančne storitve	8.5	9.3	7.5	8.0	8.8	12.2	142.9
Računalniške in informacijske storitve	23.4	28.8	42.4	51.3	58.5	71.7	306.5
Licence, patenti in avtorske pravice	5.0	4.5	7.7	7.5	12.9	16.2	322.0
Ostale poslovne storitve	193.5	199.6	189.8	207.5	265.0	266.8	137.9
Osebnostne, kulturne in rekreacijske storitve	7.2	9.4	10.9	15.0	14.8	18.0	250.0
Uvoz storitev	-1,192.6	-1,249.1	-1,357.3	-1,434.0	-1,562.3	-1,634.2	137.0
Transport	-326.6	-327.2	-365.9	-357.5	-385.0	-356.0	109.0
Potovanja	-481.5	-462.8	-501.1	-511.5	-556.2	-594.2	123.4
Komunikacijske storitve	-13.1	-24.0	-27.6	-35.0	-55.3	-67.0	513.2
Konstruktivske storitve	-35.0	-46.8	-31.1	-59.2	-55.6	-52.1	149.0
Finančne storitve	-15.7	-19.4	-28.6	-21.7	-28.4	-28.0	178.1
Računalniške in informacijske storitve	-24.9	-45.5	-41.5	-49.9	-62.2	-64.3	257.9
Licence, patenti in avtorske pravice	-21.7	-28.8	-34.7	-44.2	-53.7	-67.4	311.1
Ostale poslovne storitve	-236.1	-247.6	-272.7	-296.2	-301.5	-335.6	142.1

Vir: Podatki Banke Slovenije.

Tabela 5: Deleži posameznih kategorij storitev v izvozu storitev, 1996 in 2001*, v odstotkih

	Transport		Potovanja		Ostale storitve	
	1996	2001	1996	2001	1996	2001
Slovenija	22.6	25.5	58.0	51.1	19.4	23.4
Češka republika	16.3	21.4	49.8	44.0	33.9	34.5
Estonija	39.8	48.1	43.7	30.8	16.5	21.1
Latvija	62.7	64.8	19.1	10.0	18.2	25.0
Litva	44.9	46.0	39.6	33.1	15.4	20.9
Madžarska	7.0	8.4	53.9	50.9	39.2	40.7
Poljska	28.2	27.5	32.4	47.7	39.4	24.8
Slovaška	31.1	36.3	32.6	33.7	36.4	28.3
	1996	2000	1996	2000	1996	2000
EU 15	24.2	23.4	30.8	29.2	45.0	47.3
Avstrija	15.8	19.0	50.3	43.2	33.9	37.8
Finska	28.1	26.1	24.3	22.4	47.6	51.5
Irska	19.7	8.0	42.9	15.7	37.4	76.2
Portugalska	18.1	16.8	60.3	62.5	21.6	20.7

Vir: New Cronos Database.

Opomba: * za države EU 2000.

Literatura in viri

Arkell, Julian, 2002, *STATS ON FATS!*, Statistics on Foreign Affiliate Trade in Services- The New International Statistical Standard, A Mark Twain Institute Publication.

Balance of Payment Manual, 5th edition, International Monetary Fund, 1993.

Cave, William, 2002, *Measuring International Trade in Services and the New demands on the Family of Classifications*, International Association of Statistics, London, August 27-29, 2002. <http://www.statistics.gov.uk/iaoslondon2002/>

Cuadrado-Roura, Juan, Rubalcaba-Bermejo, Luis, Bryson, R. John, *The Relationship between Services and Globalisation*, Cuadrado-Roura, Rubalcaba-Bermejo, Bryson (eds.), *Trading Services in the Global Economy*, Cheltenham: Edward Elgar, 2002, str. 1-23.

Daniels, W. Peter, 2000, *Export of Services or Servicing Exports?*, *Geografiska Annaler, Series B*, No.82, str. 1-15.

EUROSTAT, 2001, *Foreign owned enterprises in the EU- results for eight Member States-data 1997 (Theme 4)*.

Evers Barbara, Dicken Peter, Kirkpatrick Colin, 1993, *The Role of Producer Services in Development: The Case of Singapore*. Balasubramanyam, V.N. Bates, John-Maynard, eds. *Topics in Policy Appraisal: Case Studies in Economic Development: Volume 2*. New York : St. Martin's Press.

GATS, 1994, *The General Agreement on Trade in Services and Related Instruments*, Geneva, GATT.
Hill T. P., 1977, *On Goods and Services. Review of Income and Wealth*, New Haven, vol. 23, no. 4, str. 315-338.

Hoekman, Bernard, 1995, *Assessing the General Agreement on Trade in Services*, Martin Will, Winters L. Alan (eds.), *The Uruguay Round and the Developing Economies*. Washington : The World Bank, str. 327-364.

Jaklič, Andreja, Svetličič, Marjan, 2002, *Enhanced Transition by Outward Internationalization: Outward FDI by Slovene Firms*, Ashgate Publishing Ltd, Aldershot (UK), v tisku.

Jesensko poročilo, 2002, Urad za makroekonomske analize in razvoj.

Lequiller, Francois, Ahmad, Nadim, Varjonen, Seppo, Cave, William and Ahn, Kil-Hyo, 2002, *Report of the OECD Task Force on Software Measurement in the National Accounts, STD/NA(2002)2*, OECD, <http://www.oecd.org/doc/M00034000/M00034026.doc>

Mann, A. Michael, Maria, Borga, 2001, "U.S. International Services Cross-Border Trade in 2000 and Sales Through Affiliates in 1999", *Survey of Current Business, November*, US Bureau of Economic Analysis, Department of Commerce

Manual on Statistics of International Trade in Services, September 2001, <http://www.oecd.org/pdf/M00017000/M00017039.pdf>

Miles, Ian, 1993, *Services in the New Industrial Economy, Futures*, vol. 25, no. 6, str. 653-672.

Neposredne naložbe 1994-2001, Statistika, Banka Slovenije, oktober 2002.

NewCronos Data Base, Theme 2, Economy and Finance, <http://europa.eu.int/newcronos>.

OECD, 2002, Chapter I: Introduction to the concept of economic globalisation and its measurement, DSTI/EAS/IND/SWP(2002)2

Ruane, Frances, 1993, Internationalization of Services: Conceptual and Empirical Issues, Market Services and European Integration: The Challenges for the 1990s, Commission of the European Communities, Reports and Studies, no. 3, str. 109-121.

Rubalcaba-Bermejo, Luis, Cuadrado-Roura, Juan, A Comparative Approach to the Internationalisation of Service Industries, Cuadrado-Roura, Rubalcaba-Bermejo, Bryson (eds.), Trading Services in the Global Economy, Cheltenham: Edward Elgar, 2002, str. 78-108.

Rugman Alan, 1987, Multinationals and Trade in Services: A Transaction Cost Approach. Weltwirtschaftliches Archiv, no. 123, str. 651-67.

Sampson, P. Gary, Snape, H. Richard, 1985, Identifying the Issues in Trade in Services, The World Economy, vol. 8, no. 2, str. 171-181.

Stare, Metka, 1999, Tokovi mednarodne menjave proizvodnih storitev in njihov razvojni pomen, doktorska disertacija, Ekonomska fakulteta v Ljubljani.

Stare, Metka, 2000, Sodobne tendence v odnosih med storitveno in industrijsko proizvodnjo v svetu in v Sloveniji, Delovni zvezek št. 11, let. VIII, Urad za makroekonomske analize in razvoj.

Stare, Metka, 2001, Vpliv liberalizacije na področju trgovine z nefinančnimi storitvami na slovenske storitvene sektorje-II.del, Fakulteta za družbene vede.

Stare, Metka, 2002, Kaj je narobe s storitveno menjavo?, Plačilna bilanca Slovenije, Ovin et al. (eds.), Zveza ekonomistov Slovenije, str. 407-419.

World Investment Report, 2000, UNCTAD, Division on Transnational Corporations and Investment, Geneva.

WTO, 1995, GATS and Statistics on Trade in Services. Geneva, S/C/W/5.

Do sedaj izšlo v zbirki DELOVNI ZVEZKI

Letnik I, leto 1992

- št. 1. Razvojno planiranje na ravni Republike Slovenije. Uredil mag. Matej More, maj 1992, 59. strani
- št. 2. Ocena gospodarskega in socialnega razvoja Slovenije v letih 1991 in 1992 (majska analiza) z dokumentacijo, vodja projekta mag. Andrej Hartman, junij 1992
- št. 3. Slovenia in 1991 - 1992. Report on economic developments. June 1992, 55 strani; (with statistical annex)
- št. 4. Vrste ekonomskih inštrumentov varstva okolja in njihova uporaba. Naravni viri kot razvojni dejavnik - interdisciplinarni raziskovalni projekt trajnega razvoja, Bojan Radej, maj 1992, 122 strani
- št. 5. Finančni rezultati poslovanja gospodarstva Slovenije v prvem polletju 1992 - primerjalni prikaz po posameznih dejavnostih gospodarstva na osnovi podatkov SDK iz periodičnih obračunov pravnih oseb za prvo polletje 1992. Pripravila: Stane Vencelj in Jana Jevševar, september 1992, 30 strani
- št. 6. Finančni rezultati poslovanja zavodov s področja družbenih dejavnosti v Sloveniji v prvem polletju 1992 - primerjalni prikaz po posameznih družbenih dejavnostih na osnovi podatkov SDK iz zaključnih računov in periodičnih obračunov zavodov za prvo polletje 1992 in za leto 1991. Pripravila Jasna Kondža, oktober 1992
- št. 7. Finančni rezultati poslovanja javnih podjetij gospodarstva Slovenije v prvem polletju 1992 - primerjalni prikaz po posameznih dejavnostih gospodarstva na osnovi podatkov SDK iz periodičnih obračunov pravnih oseb za prvo polletje 1992. Pripravila Jana Jevševar, oktober 1992, 36 strani
- št. 8. Selected indicators from the income statement and balance sheet by sector and by origin of capital of the Slovenian economy in January-June 1991 and 1992
- št. 9. Gospodarska gibanja v letu 1992 in kratkoročne perspektive gospodarstva Slovenije v letu 1993 (Jesenska analiza), vodja projekta mag. Andrej Hartman, oktober 1992
- št. 10. Slovenia - Economic Developments in 1992 nad the Outlook for 1993, October 1992
- št. 11. Panožne prognoze na podlagi ocenjevanja perspektivne sposobnosti industrijskih podjetij za obdobje 1992 - 1995, vodja projekta dr. Pavle Gmeiner, november 1992

Letnik II, leto 1993

- št. 1. Ali so se stroški uvoza blaga resnično povečali, dr. Janez Potočnik, januar 1993
- št. 2. Bilanca pomembnejših prehranskih proizvodov, Božena Leonardi, januar 1993
- št. 3. Industrijska politika Slovenije - koncept, omejitve, možnosti in usmeritve na narodnogospodarski in sektorski ravni, dr. Pavle Gmeiner, dr. Anton Povše, februar 1993
- št. 4. Analiza gibanja plač in dometa ter učinkovitosti zamrznitve plač v marcu 1993, Bojan Radej, marec 1993
- št. 5. Finančni rezultati poslovanja gospodarstva Slovenije v letu 1992, Jana Jevševar, april 1993
- št. 5.1. Lastninjenje družbenega premoženja v gospodarstvu republike Slovenije v letu 1992, Judita Mirjana Novak, maj 1993
- št. 5.2. Finančni rezultati poslovanja javnih podjetij v letu 1992 - primerjalni prikazi na osnovi podatkov zaključnih računov za leto 1992, Jana Jevševar, maj 1993
- št. 5.3. Finančni rezultati poslovanja zavodov s področja družbenih dejavnosti - Primerjalni prikazi na osnovi podatkov zaključnih računov za leto 1992, Jasna Kondža, maj 1993
- št. 5.4. Finančni rezultati poslovanja bank in zavarovalnic v letu 1992, Vida Brus, maj 1993
- št. 6. Portfolio analiza slovenske industrije v obdobju 1990-1992, Tanja Česen, junij 1993
- št. 7. Nacionalni računi Slovenije- ocena 1990-93 in projekcije 1994-97, vodja projekta Igor mag. Strmšnik, junij 1993
- št. 8. Gospodarska gibanja v Sloveniji leta 1993 in perspektive do leta 1997 (Pomladansko poročilo), vodja projekta mag. Andrej Hartman, junij 1993
- št. 9. Finančni rezultati poslovanja gospodarstva, zavodov s področja družbenih dejavnosti ter bank in zavarovalnic v prvem polletju 1993- primerjalni prikazi na osnovi podatkov SDK iz periodičnih obračunov pravnih oseb, Jana Jevševar, Dijana Pirc, Vida Brus, september 1993
- št. 10. Mesto Slovenije v svetu- mednarodne primerjave podatkov nacionalnih računov, Tanja Česen, september 1993
- št. 11. Gospodarska gibanja v letu 1993 in kratkoročne perspektive gospodarstva Slovenije v letu 1994 (Jesensko poročilo), vodja projekta mag. Andrej Hartman, november 1993
- št. 12. Izhodišča za pripravo strategije gospodarskega razvoja Slovenije, dr. Janez Potočnik, november 1993

Letnik III, leto 1994

- št. 1. Prebivalstvo in zaposlenost v Sloveniji na prehodu iz osemdesetih v devetdeseta leta in ocena tendenc razvoja do leta 2000, Tomaž Kraigher, januar 1994
- št. 2. Analiza obrestnih mer in obresti v letih 1991 do 1993, Vida Brus, februar 1994
- št. 3. Analiza in perspektiva deželnega rizika Slovenije, dr. Pavle Gmeiner, maj 1994
- št. 4.1 Finančni rezultati poslovanja gospodarstva Slovenije v letu 1993 - primerjalni prikazi na osnovi podatkov zaključnih računov za leto 1993, Judita Mirjana Novak, maj 1994
- št. 4.2. Finančni rezultati poslovanja zavodov s področja družbenih dejavnosti - primerjalni prikazi na osnovi podatkov zaključnih računov za leto 1993, Dijana Pirc, maj 1994
- št. 4.3. Finančni rezultati poslovanja bank in zavarovalnic v letu 1993 - primerjalni prikazi na osnovi podatkov zaključnih računov za leto 1993, Vida Brus, maj 1994
- št. 4.4. Finančni rezultati podjetij v izgubi v letih 1992 in 1993, Slavica Jurančič, junij 1994
- št. 5. Prikaz cenovnih sprememb v letih 1985 do 1993 - izračun verižnih indeksov cen po sektorjih NACE klasifikacije dejavnosti, Jure Povšnar, Nataša Marzidovšek, junij 1994
- št. 6. Gospodarska gibanja v Sloveniji v letu 1994 s projekcijami razvoja do leta 1998 (Pomladansko poročilo), vodja projekta mag. Andrej Hartman, junij 1994
- št. 7. Regionalni vidiki razvoja Slovenije v obdobju 1990 - 1994, Janja Pečar, julij 1994
- št. 8. Finančni rezultati poslovanja Zavodov s področja družbenih dejavnosti in zavarovalnih organizacij v prvem polletju 1994, Judita Novak, Dijana Pirc in Vida Brus, september 1994
- št. 9. Kmetijska pridelava in odkup kmetijskih proizvodov v obdobju 1988 - 1993, Mateja Kovač, oktober 1994
- št. 10. Analiza gospodarskih gibanj v Sloveniji v letu 1994 s projekcijo razvoja v letu 1995 (Jesensko poročilo), vodja projekta mag. Tanja Česen, november 1994
- št. 11. Primerjava med finančnimi rezultati poslovanja slovenskega gospodarstva za leto 1993 po zakonu o računovodstvu in po slovenskih računovodskih standardih, Judita Mirjana Novak, december 1994
- št. 12. Turistični promet v obdobju 1985-1994 in statistični prikaz stanja turizma v Sloveniji, Petra Drobne, december 1994

Letnik IV, leto 1995

- št. 1. Finančni rezultati poslovanja zavodov s področja družbenih dejavnosti v letu 1994, Primerjalni prikazi na osnovi zaključnih računov za leto 1994, Judita Mirjana novak, april 1995
- št. 2. Analiza in perspektiva deželnega rizika Slovenije po dveh scenarijih v obdobju do leta 2000, dr. Pavle Gmeiner, 1995
- št. 3. Finančni rezultati poslovanja bank in zavarovalnic v letu 1994 - primerjalni prikazi na osnovi podatkov zaključnih računov, Vida Brus, junij 1995
- št. 4. Analiza gospodarskih gibanj v Sloveniji v letu 1995 s projekcijo razvoja do leta 2000 (Pomladansko poročilo), vodja projekta Igor mag. Strmšnik, julij 1995
- št. 5. Finančni rezultati poslovanja gospodarstva Slovenije v letu 1994 (na osnovi statističnih podatkov iz bilance uspeha leta 1994, Judita Mirjana Novak, julij 1995
- št. 6. Analiza gospodarskih gibanj v Sloveniji v letu 1995 s projekcijo razvoja v letu 1996 (Jesensko poročilo), vodja projekta Igor mag. Strmšnik, oktober 1995
- št. 7. Nacionalni programi in posebni razvojni zakoni v luči strategije gospodarskega razvoja Slovenije in vpliva na regionalni razvoj, mag. Ana Murn, november 1995
- št. 8. Značilnosti razvoja slovenskih regij, Janja Pečar, december 1995
- št. 9. Politika cenovnega nadzora v Sloveniji v letih 1991 do 1995, Nataša Marzidovšek, december 1995
- št. 10. Pregled posebnih razvojnih dokumentov, ki jih je sprejela država Slovenija, mag. Ana Murn, 1995
- št. 11. Razmerja v slovenskem gospodarstvu v letih 1992 in 1993 v luči input - output tabel, Vesna Štraser, 1996
- št. 12. Ocena demografskih računov Slovenije 1981 - 1994, Tomaž Kraigher, marec 1996

Letnik V, leto 1996

- št. 1. Analiza gospodarskih gibanj v Sloveniji leta 1996 s ciljno projekcijo razvoja do leta 2000 (Pomladansko poročilo), vodji projekta mag. Igor Strmšnik in mag. Alenka Kajzer
- št. 2. Finančni rezultati poslovanja gospodarstva Slovenije v letu 1995 (na osnovi statističnih podatkov iz bilance stanja in bilance uspeha za leto 1995), Judita Mirjana Novak, julij 1996
- št. 3. Poslovanje bank v letu 1995, Vida Brus, julij 1996
- št. 4. Javnofinančne obveznosti, ki izhajajo iz dokumentov razvojnega načrtovanja in posebnih rajonih zakonov, mag. Ana Murn, september 1996
- št. 5. Finančni rezultati poslovanja zavodov s področja družbenih dejavnosti v letu 1995, Judita Mirjana Novak, oktober 1996
- št. 6. Neposredne tuje investicije v slovensko gospodarstvo in njihov razvojni potencial. Foreign Direct Investment in the Slovenian Economy and its Development Potential, Matija dr. Rojec, oktober 1996
- št. 7. Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na finančnih rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 1995, Janja Pečar, oktober 1996
- št. 8. Kazalci finančne uspešnosti gospodarjenja v letu 1995 po sektorjih in regijah, Liljana Figar kot vodja, Peter Beltram, Vida Brus, Mateja Kovač, Judita Mirjana Novak, Janja Pečar, Boštjan Plešec, Jure Povšnar, Ana Sečnik, november 1996
- št. 9. Ocena input-output tabele Republike Slovenije za leto 1995 v tekočih in stalnih cenah, Ivanka Zakotnik, november, 1996
- št. 10. Dejavniki za povečanje konkurenčnosti slovenske predelovalne industrije s posebnim ozirom na kooperacije, razvojne raziskave in tuja vlaganja, dr. Pavle Gmeiner, december 1996
- št. 11. Analiza gospodarskih gibanj v Sloveniji - Jesensko poročilo 1996, vodja projekta dr. Alenka Kajzer, december 1996
- št. 12. Slovenija in Maastrichtski kriteriji konvergence, dr. Ivo Lavrač in mag. Vladimir Lavrač, februar 1997

Letnik VI, leto 1997

- št. 1. Analiza gospodarskih gibanj s ciljno projekcijo do leta 2001 (Pomladansko poročilo), vodja projekta dr. Alenka Kajzer, junij 1997
- št. 2. Finančni rezultati poslovanja gospodarskih družb v letu 1996 (na osnovi statističnih podatkov iz bilance stanja in bilance uspeha za leto 1996), Judita Mirjana Novak, julij 1997
- št. 3. Ocena kupne moči bruto domačega proizvoda na prebivalca v Sloveniji 1993-1997 in prognoza do 2005, mag. Tanja Česen, julij 1997
- št. 4. Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na finančnih rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 1996, Janja Pečar, oktober 1997
- št. 5. Poslovanje bank v letu 1996, Vida Brus, oktober 1997
- št. 6. Uvod v kupno moč denarne enote in probleme merjenja domačega proizvoda po kupni moči, dr. Pavle Gmeiner, november 1997
- št. 7. Ocena gospodarskih gibanj v letu 1997 in možnosti razvoja v letu 1998 (Jesensko poročilo), vodja projekta dr. Alenka Kajzer, november 1997
- št. 8. Finančni rezultati poslovanja izvoznikov v letu 1996, Judita Mirjana Novak, december 1997
- št. 9. Kazalci finančne uspešnosti gospodarjenja v letu 1996 po sektorjih, Liljana Figar kot vodja, Vida Brus, Andrej Hrovat, Mateja Kovač, Judita Mirjana Novak, Mateja Pečar, Jure Povšnar, Ana Sečnik, december 1997
- št. 10. SAM Slovenija 1996 (matrika nacionalnih računov), Ivanka Zakotnik, december 1997
- št. 11. Slovenija v Evropi regij - Regionalne strukture razširjene evropske zveze, mag. Igor Strmšnik, januar 1998
- št. 12. Globalna konkurenčnost Slovenije - Eksperimentalna ocena njenih prednosti in slabosti po metodi Svetovnega ekonomskega foruma. dr. Pavle Gmeiner, januar 1998

Letnik VII, leto 1998

- št. 1. Pregled javnofinančnih prihodkov za leto 1997 (na osnovi Poročila B-2) Agencije RS za plačilni promet, Jasna Kondža, marec 1998
- št. 2. Projekcije prebivalstva Slovenije 1996 - 2070, Tomaž Kraigher, marec 1998
- št. 3. Sistem nacionalnih računov SAM (Social Accounting Matrix) Slovenija 1995, dr. Ivo Lavrač, Branka Tavčar, Ivanka Zakotnik, april 1998
- št. 4. Vlade finančne intervencije v gospodarstvu, Državne pomoči v Evropski uniji, mag. Ana Murn, 1998
- št. 5. Finančni rezultati poslovanja gospodarskih družb v letu 1997 (na osnovi statističnih podatkov iz bilance stanja in bilance uspeha za leto 1997), Judita Mirjana Novak, julij 1998
- št. 6. Slovenija v letu 1997 – ocene nacionalnih računov, Ivanka Zakotnik, avgust 1998
- št. 7. Finančna uspešnost gospodarjenja v letu 1997 po sektorjih, Liljana Figar, Andrej Hrovat, Mateja Kovač, Judita Mirjana Novak, Jure Povšnar, Mateja Pečar, Ana Sečnik, oktober 1998
- št. 8. Ocena četrletnega bruto domačega proizvoda Slovenije potrošna struktura 1995 – 1997, dr. Tanja Česen, november 1998
- št. 9. Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na finančnih rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 1997, Janja Pečar, december 1998
- št. 10. Razvojni indikatorji za vrednotenje okoljske kakovosti gospodarske rasti, Bojan Radej, februar 1999
- št. 11. Koncept in empirični rezultati merjenja nacionalne konkurenčne sposobnosti v Sloveniji za obdobje 1995-1998 in napovedi do leta 2000, dr. Pavle Gmeiner, Liljana Figar, februar 1999
- št. 12. Prenova regionalne politike, mag. Igor Strmšnik, april 1999

Letnik VIII, leto 1999

- št. 1. Finančni rezultati poslovanja gospodarskih družb v letu 1998 (na osnovi statističnih podatkov iz bilance stanja in bilance uspeha za leto 1998), Judita Mirjana Novak, avgust 1999
- št. 2. Ocenjevanje cen življenskih potrebščin, drobnoprodajnih cen in cen industrijskih izdelkov pri proizvajalcih, Boštjan Plešec, Nataša Marzidovšek, maj 2000
- št. 3. Strategija gospodarskega razvoja Slovenije - razvojni scenarij, koordinatorja: mag. Igor Strmšnk, Branka Tavčar, september 1999
- št. 4. Matrika nacionalnih računov - Slovenija 1998, Ivanka Zakotnik, december 1999
- št. 5. Finančna uspešnost gospodarjenja v letu 1998 po sektorjih, Jure Povšnar, dr. Tanja Česen, Andrej Hrovat, Mojca Koprivnikar Šušteršič, Mateja Kovač, Judita Mirjana Novak, Ana Sečnik, februar 2000
- št. 6. Vzroki primanjkljaja na tekočem računu plačilne bilance v obdobju tranzicije, mag. Rotija Kmet, februar 2000
- št. 7. Poslovanje bančnega sistema v letu 1998, Andrej Hrovat, februar 2000
- št. 8. Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na finančnih rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 1998, Janja Pečar, marec 2000
- št. 9. Pregled javnofinančnih prihodkov za leto 1998 in 1999 (na osnovi Poročila B-2) Agencije RS za plačilni promet, Jasna Kondža, april 2000
- št. 10. Zunanje neravnovesje in ekonomska politika v obdobju tranzicije - primer Češke, Madžarske in Poljske z možnimi zaključki za Slovenijo, mag. Rotija Kmet, marec 2000
- št. 11. Sodobne tendence v odnosih med storitveno in industrijsko proizvodnjo v svetu in v Sloveniji, dr. Metka Stare, april 2000
- št. 12. Regionalna politika, Mojca Aljančič, Sara Dragana Bogdanovič, maj 2000

Letnik IX, leto 2000

- št. 1. Neposredne tuje investicije v Slovenijo, trendi, razvoj in politika v obdobju 1997–1999, dr. Matija Rojec
- št. 2. Finančni rezultati poslovanja gospodarskih družb v letu 1999 (na osnovi statističnih podatkov iz bilance stanja in bilance uspeha za leto 1999), Judita Mirjana Novak
- št. 3. Plačilna bilanca in napovedovanje njenega razvoja, mag. Jože Markič, Ljubljana
- št. 4. Ekonometrična analiza gibanja investicij v osnovna sredstva v Sloveniji, mag. Vesna Štraser
- št. 5. Poslovanje bančnega sistema v letu 1999, mag. Luka Vesnaver
- št. 6. Pomen in merjenje osnovne inflacije v Sloveniji, mag. Boštjan Vasle
- št. 7. Shema indikatorjev monitoringa okoljskega razvoja, mag. Bojan Radej, Jure Povšnar, Mateja Kovač, Ivanka Zakotnik, dr. Pavle Gmeiner, Matjaž Hanžek in dr. Janko Seljak
- št. 8. Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na finančnih rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 1999, Janja Pečar, mag. Metka Farič
- št. 9. Analiza poslovanja gospodarskih družb v obdobju 1995-1999 po dejavnostih, mag. Rotija Kmet, Janez Kušar, Jure Povšnar, Mateja Kovač, dr. Tanja Česen, mag. Mateja Peternelj
- št. 10. Državne in strukturne pomoči v Evropski uniji, posameznih državah Evropske unije in Sloveniji, mag. Ana Murn

Letnik X, leto 2001

- št. 1. Motivi in strategije tujih investorjev v Sloveniji / Motivation and Strategic Considerations of Foreign Investors in Slovenia, Matija Rojec, Miroslav Stanojevič
- št. 2. Sektorska analiza poslovanja gospodarskih družb v obdobju 1995 - 2000, mag. Rotija Kmet, Gorazd Kovačič, Mojca Koprivnikar Šušteršič, Jure Povšnar, Eva Zver, Mateja Kovač, Janez Kušar, mag. Brigita Lipovšek
- št. 3. Ocenjevanje in projekcija izobrazbenih tokov in izobrazbene sestave prebivalstva, Tomaž Kraigher
- št. 4. Poslovanje gospodarskih družb v letu 2000, Judita Mirjana Novak
- št. 5. Industrijska politika v Republiki Sloveniji (D - predelovalne dejavnosti), Gorazd Kovačič
- št. 6. Regionalni vidiki razvoja Slovenije (in poslovanje gospodarskih družb v letu 2000), Janja Pečar
- št. 7. Povezava med realnim deviznim tečajem in razlikami med realnimi obrestnimi merami (SIT in DEM ter USD), mag. Boštjan Vasle
- št. 8. Analiza obnašanja gospodinjestev v Sloveniji v obdobju 1997–2000 (na podlagi podatkov APG), Ana Tršelič
- št. 9. Razvoj informacijske družbe v Evropi in Sloveniji, mag. Rotija Kmet.
- št. 10. Razvoj analize in diagnoze nacionalne konkurenčne sposobnosti Slovenije, Pavle Gmeiner et al.

Letnik XI, leto 2002

- št. 1. Turistična politika in analiza slovenskega turizma v obdobju 1995–2001, Mojca Koprivnikar Šušteršič
- št. 2. Industrijska politika in državne pomoči v Evropski uniji in v Sloveniji, mag. Ana Murn
- št. 3. Primarna dejavnost - Politika in stanje v Sloveniji v primerjavi z EU, Mateja Kovač
- št. 4. Sektorska analiza poslovanja gospodarskih družb v obdobju 1995–2001, mag. Rotija Kmet, Gorazd Kovačič, Mojca Koprivnikar Šušteršič, Jure Povšnar, Eva Zver, Mateja Kovač, Janez Kušar, mag. Brigita Lipovšek
- št. 5. Poslovanje gospodarskih družb v letu 2001, Judita Mirjana Novak
- št. 6. Celovit pristop k razumevanju in zajemanju mednarodne menjave storitev, dr. Metka Stare